

Jak Troja k zoologické zahradě přišla

HANA HERÁŇOVÁ

Věnováno památce profesora Jiřího Jandy, zakladatele a prvního ředitele zoologické zahrady v Praze

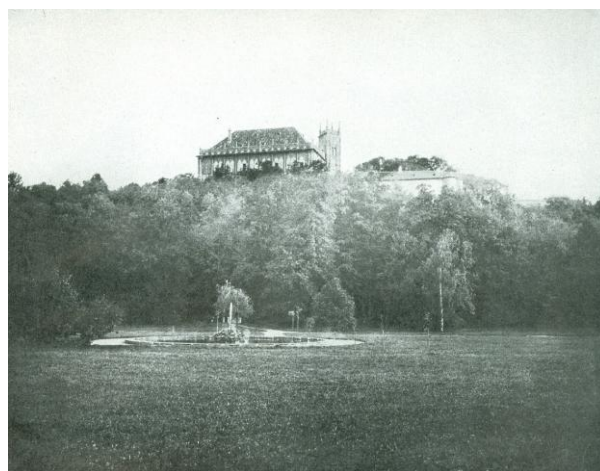
Napomohla tomu souhra okolností po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918. Na jedné straně výsledek celoživotního úsilí středoškolského profesora Jiřího Jandy získat vhodné místo pro zoologickou zahradu v hlavním městě nového státu. Na druhé straně úmysl trojského velkostatkáře Aloise Svobody darovat k tomuto účelu pozemek. O tom, že v Praze bychom nenalezli pro zoologickou zahradu vhodnější místo už asi dnes nikdo nepochybuje. Rozmanitost území tu vytvořila sama příroda a výstižně ji charakterizuje profesor Janda: „...je zde rovina, jsou zde mírné a příkré svahy, skály, náhorní plošina, je zde divoký i pěstovaný porost, bujné louky i sterilní půda. Je zde staré rameno říční a blízkost velké řeky...kol dokola není podniků průmyslových.“

Krásné přírodní prostředí okolí Trojského zámku lákalo Pražany už dlouho před otevřením zoologické zahrady. Svědčí o tom dobové fotografie a dochovaná svědectví o mnoha restauracích s příjemným venkovním posezením. Před postavením Trojského mostu v roce 1928, později přejmenovaného na most Barikádníků, bylo tehdy možné dostat se do Troje pouze pěšky Stromovkou, můstkem přes plavební kanál a přes hlavní tok řeky přívozem. Po připojení k Velké Praze v roce 1922 se Troja (původně známá jako Zadní Ovenec), a k ní patřící osada Podhoří, pomalu měnila. Od druhé poloviny dvacátých let většinu území nepokrývaly vinice, ale ovocné a zelinářské zahrady.¹ Jejich nájemci si tak doplňovali skromný příjem z hospodářství prodejem ovoce a zeleniny, které nabízeli na pražských trzích. Postavením Trojského mostu v roce 1928 bylo umožněno silniční spojení s městem, začaly zde vyrůstat luxusní vily Pražanů, byla postavena moderní škola, ale na druhé straně zůstávala Troja domovem podruhů, deputátníků a řemeslníků. Místní samospráva se snažila o hospodářský a kulturní rozvoj Troje a k tomu přispíval svými počiny Alois Svoboda, majitel trojského velkostatku, Trojského zámku a pivovaru. V takovéto Troji se v roce 1931 zrodila pražská zoologická zahrada.

Co předcházelo vzniku zoologické zahrady v Troji?

Historicky prvním místem, které vybral pro pražskou zoologickou zahradu univerzitní profesor Antonín Frič počátkem 60. let 19. století, byla Královská obora. Její vznik ale neumožnila ani akciová společnost, kterou Frič s podporou zámožných občanů ustavil. Akcionáři ztratili zájem po bankrotu vídeňské zoologické zahrady (1863-1866) a po vypuknutí prusko-rakouské války v roce 1866. Také vyhlédnutý pozemek pro zoologickou zahradu byl znehodnocen výstavbou silnice a železniční trati.

První známý, podrobně vypracovaný, ale neuskutečněný projekt zoologické zahrady v Praze na jihozápadním okraji dnešních Letenských sadů, je dílem pražského stavitele Josefa Kalkuse z roku 1875. Mimo *Polohopisu k založení zoologické zahrady na Letné* obsahoval také nákresy staveb

Obr. 1 - Území Stromovky (Královské obory) v druhé polovině 19. stol., které mělo být, podle představy profesora Antonína Friče, součástí zoologické zahrady. Partie pod letohrádkem v Královské oboře. Foto F. Fridrich 1885. In: WIRTH, Z. *Pražské zahrady*. Praha: Václav Poláček, 1943. Archiv Hana Heráňová

¹ V srpnu 1934 píše dr. J. Jirsík v Národní politice o trojské pouti v den sv. Kláry: „Dnes točí se toho dne víno v zámeckých sklepích, ne ovšem již trojské.“ Obnova trojských vinic začala až v 50. letech minulého století.

pro jednotlivé druhy zvířat. Autor na projektu spolupracoval s tehdejšími přírodovědci. Většina přírodovědců byla sdružena v pražském Přírodovědeckém klubu (založeném 1869). Kromě zmíněného univerzitního profesora Antonína Friče byli jeho členy např. středoškolští profesori Bohumil Bauše a Vilém Kurz, cestovatel Emil Holub, cestovatel a pedagog Josef Kořenský, univerzitní profesori Jaromír Wenig a Edward Babák, ředitel zoologického oddělení Národního muzea dr. Václav Vávra, kustod paleontologických sbírek Národního muzea Josef Kafka a později také profesor Jiří Janda. Mnozí z nich byli zároveň členy různých spolků, usilujících o zoologickou zahradu v Praze.

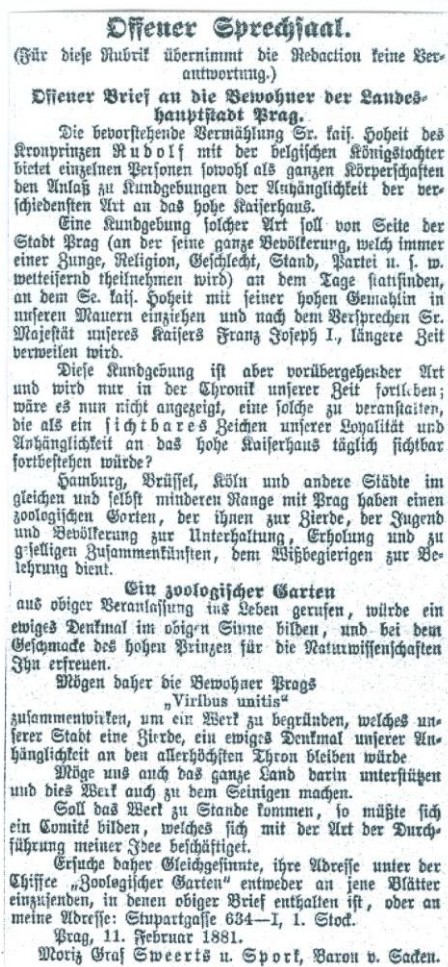
Následovaly další neúspěšné pokusy. V roce 1881 vzbudil značnou pozornost pražské veřejnosti v deníku Prager Tagblatt otevřený dopis Moritze hraběte Swéerts Sporcka² (*Offener Brief an die Bewohner Landeshauptstadt Prag*) z 11. února 1881, kterým autor vyzývá veřejnost k založení zoologické zahrady. Pravděpodobně s nadějí na větší

úspěch byl tento podnět spojen s vyjádřením „naší oddanosti trůnu“ při příležitosti návštěvy královských novomanželů v Praze, následníka trůnu arcivévody Rudolfa a jeho manželky, belgické princezny Stefanie. Sporck se obrací k obyvatelstvu, aby se bez rozdílu jazyka, stavu a politické příslušnosti sjednotilo podle zásady „Viribus unitis“ (spojenými silami - heslo rakouského císaře Františka Josefa I.) k vybudování zoologické zahrady. Tentýž deník upozorňoval na výstavu Kalkusových plánů, kde autor podává zájemcům podrobný výklad.

Na Sporckův otevřený dopis reagoval také mladý Spolek ku zvelebení chovu drobných domácích zvířat v Království českém. Chovatelství bylo v českých zemích v té době na velmi dobré úrovni. Spojení zoologické zahrady s chovatelským zařízením mělo být ku prospěchu obou: obě tyto instituce mají stejný chovatelský záměr - zjistit a zajistit podmínky pro úspěšný chov zvířat, a tedy „oba tyto podniky by se daly sloučit v jedno“.

V roce 1889 se iniciativy ujímá Spolek ku povznesení návštěvy cizinců v Praze a okolí. Pražský advokát Vilém Novák podává návrh na ustavení přípravného výboru pro zřízení zoologické zahrady a stává se jeho mluvčím. Výbor se snažil vybrat vhodný pozemek, uvažoval o různých místech v Praze, např. o Kanálské zahradě na Viničních horách na Vinohradech, Chotkových sadech, zahradě Clam-Gallasové (dnešní Klamovka) aj. Pozornost se ale soustředila opět na Stromovku. V té době už na severním okraji Stromovky probíhaly, za účasti obou národností (české a německé), přípravy na Všeobecnou jubilejní zemskou výstavu. Výstava měla být zahájena jako jubilejní na oslavu první průmyslové výstavy v roce 1791. Zároveň se měla stát připomenutím korunovace císaře Leopolda II. českým králem. Spojení s korunovací narazilo na odpor Němců, kteří si ji nechťeli připomínat, a proto usilovali o otevření výstavy až v roce 1892. Němci si totiž také uvědomili, že by čeští vystavovatelé svojí úroveň předčili německé. Výstavní výbor na požadavek odložit výstavu o jeden rok nepřistoupil a

němečtí členové na začátku roku 1890 z výstavního výboru odstoupili. Jubilejní výstava (15.5.1891 – 18.10.1891) se tak stala ukázkou vyspělosti českého hospodářství, vědy a kultury. (Němci ji potupně nazývali „bubenečským

Obr. 2 - Otevřený dopis Moritze hraběte Swéerts Sporcka (*Offener Brief an die Bewohner Landeshauptstadt Prag*) z 11. února 1881. *Prager Tagblatt*. 1881, Jg. 5, Nr. 45, s. 4. 14.2.1881.

² MORITZ SWÉERTS-SPORCK (1821–1882), potomek českého šlechtického rodu německého původu. Sporckové byli v 17. století zařazeni mezi českou zemskou šlechtu. Příslušníci rodu vlastnili v Čechách řadu panství (např. Kuks, Lysou nad Labem). Byli známí svojí uměnilovností a charitativní činností. Moritz se věnoval krátce vojenské kariéře. V Kuksu založil školu.

jarmarkem“, ačkoli ji navštívil i sám císař František Josef I.) Během příprav výstavy usiloval přípravný výbor pro zoologickou zahradu, v čele s Vilémem Novákem, aby část výstavního pozemku ve Stromovce byla vyhrazena pro zoologickou zahradu. Výstavní výbor se proti tomuto požadavku rozhodně postavil. Jak tato snaha tehdy skončila osvětlují později slova profesora Bohumila Bauše: „...*Královská Obora zdála se nejvhodnější ku zřízení zoologické zahrady, ale tehdejší místodržitel hrabě Thun nás odbyl.*“

Po nezdaru získat pozemek ve Stromovce obrátil se přípravný výbor na nadřízené úřady s žádostí o vytvoření organizace, která by mohla oficiálně jednat o zřízení zoologické zahrady v Praze. Spolek pro zoologickou zahradu byl ustaven roku 1892. Předsedou spolku se stal právník Vilém Novák. Spolek zamýšlel vybudovat zoologickou zahradu nejprve na Nebozízku, pak na Letné, kde pražská obec zřizovala sady podle návrhu Františka Thomayera. Neúspěch vedl spolek k přijetí nabídky architekta Bedřicha Münzbergera zřídit prozatím velké akvárium v jeho domě v Podolí, na rohu budoucího náměstí Palackého. Pro velké náklady bylo od jeho vybudování upuštěno, přesahovaly trojnásobně jmění spolku.

V roce 1899 vzniklo další seskupení příznivců zřízení zoologické zahrady, Družstvo pro zřízení Zoologické a aklimatační zahrady v Praze. Jeho zakladatelé zvolili jinou právní formu než předchozí spolky, nespokojili se s pouhým vybíráním příspěvků a odmítali i akciovou společnost. Za bezpečnější považovali družstvo, protože „...*podílové listy nemohou jednak pozbyti své původní ceny, jednak nemohou přejíti v ruce cizí nepřátelské*“. Předsedou družstva se stal profesor české techniky Václav Karel Zenger. Krátce po ustavení

Členský legitimační lístek
Spolku pro zařízení zoologické zahrady v Praze.
(Kresba Karla Liebschera.)

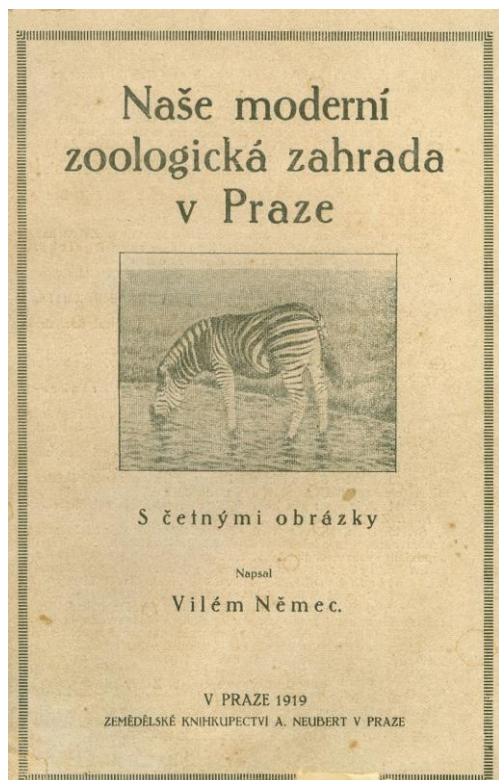
Obr. 3 - Legitimace Spolku pro zoologickou zahradu. BAUŠE, B. Naše budoucí zoologická zahrada. Světozor. 1892, roč. 26, č. 29, s. 342-343. 3.6.1892.

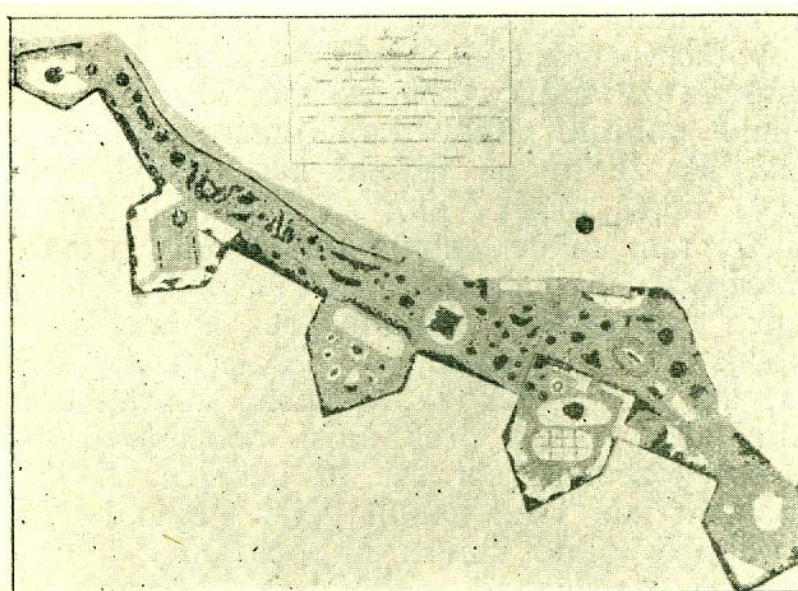
Obr. 4 - KAFKA, J. *Pamětní spis o zoologické a aklimatační zahradě v Praze.* Praha: Nákladem Družstva zoologické a aklimatační zahrady v Praze, 1899. 64 s. Reprofoto Hana Heráňová.. Archiv Zoologické zahrady v Praze

družstva vychází publikace Josefa Kafky *Pamětní spis o zoologické a aklimatační zahradě v Praze*. Velkou pozornost autor pamětního spisu věnoval výběru místa pro zoologickou zahradu. Zvažuje výhody i nevýhody různých míst v Praze: Stromovka (dva pozemky, před a za železniční tratí), Hvězda, zahrada Kinských s Nebozízkem, Klamovka s Demartinkou, Bulovka v Košířích, Kanálka s přilehlými zahradami, Krčský les, pozemky Na Vinici v Hrdlořezích. Za nejvhodnější považuje zahradu Kinských, ale finanční hotovost družstva na koupi soukromého pozemku nepostačovala. Projekt Družstva zoologické a aklimatační zahrady v Praze, jakkoli důkladně byl vypracován, byl v té době svou rozsáhlostí spíše utopií. Není pochyb, že tvůrce a příznivci tohoto návrhu byli vedeni úmyslem postavit co nejlepší moderní zoologickou zahradu. Byli však za své velkorysé plány vystaveni posměškům spisovatele a humoristy Ignáta Herrmanna, který se ve svém kritickém fejetonu Revers vysmívá snahám dostat se zakládáním velkých podniků na úroveň velkoměsta: „...*A ta naše bude patrně ještě větší, proto se bude jmenovat velezahradou. Vždyť máme i velkorestaurace, velkouzenáře, velkopekaře!...A Praha by byla obohacena zase něčím, v čem by se jí žádné jiné velkoměsto nevyrovnalo.*“

Výzva profesora Bauše, aby Spolek pro zoologickou zahradu, Družstvo pro zřízení zoologické a aklimatační zahrady a spolky chovatelské se spojily a pracovaly společně, nenašla odezvu. Podle zmínky v publikaci Viléma Němce³ *Naše moderní zoologická zahrada v Praze* z roku 1919 družstvo brzy zaniklo, zatímco Spolek pro zoologickou zahradu stále existoval, „*má vlastní své jmění... a již houževnatost, s jakou sleduje svůj cíl, zasluhuje nejplnějšího uznání*“.

Obr. 5 - NĚMEC, V. *Naše moderní zoologická zahrada v Praze*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1919. 78 s., fot.

Obr. 6 - Jeden z návrhů Viléma Němce na umístění „moderní zoologické zahrady na fortifikačních pozemcích mezi Kinského zahradou a Strahovem“. In: NĚMEC, V. *Naše moderní zoologická zahrada v Praze*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1919. 78 s., fot.

Bude zoologická zahrada na Štvanici?

Koncem desátých let 20. století byla zoologická zahrada nejbližší svému uskutečnění. Měla být vybudována na pražském ostrově Štvanici (Velkých Benátkách, Malými Benátkami byl nazýván ostrov Střelecký). Z dnešního hlediska představa, že navýšení terénu o 2,5 m ji ochrání před povodněmi, se zdá přinejmenším naivní. Tehdejší odborníci ale jistě nebyli nezodpovědní a brali v úvahu rozsah minulých povodní. Také záměr umístit např. medvědy a vlky pod oblouky Negrelliho viaduktu s poukazem na to, že okraji basilejské zoo „*projíždí denně sto vlaků, aniž by zvíře v nejmenším rušily*“, by dnes neobstál. Rozhodovala ale možnost vyřešit nejdůležitější překážky zřízení zoo v Praze – město poskytlo pozemek zdarma a slíbilo výstavbu zoologické zahrady finančně zabezpečit.

Jak se to tak stalo, že městský orgán byl ochoten ujmout se takového podniku? Profesor Jiří Janda se vrátil v roce 1904, po jedenácti letech strávených v učitelském povolání na Moravě, do Prahy s pevným rozhodnutím pokračovat v uskutečnění svého mladického snu – vybudovat v Praze zoologickou zahradu. Došel k poznání, že k její realizaci nemůže dospět pouhým vybíráním dobrovolných příspěvků, ale jen s pomocí instituce, která by výstavbu zoologické zahrady zajistila. Získal pro tuto myšlenku tehdejšího starostu hlavního města Prahy JUDr. Karla Groše⁴ a podporu městské rady.

³ VILÉM NĚMEC (1857–1942), cestovatel. Vystudovaný lékárník, obchodník se zvířaty a především průvodce loveckých výprav na Sinajský poloostrov a různá místa v Africe. Zapřísáhlý, dlouholetý oponent a kritik profesora Jiřího Jandy. Napsal řadu cestopisných a přírodopisných knih.

⁴ Iniciátory vybudování zoologické zahrady byli tentokrát především středoškolský profesor Jiří Janda a primátor hl. m. Prahy Karel Groš. Porovnáme-li životopisy Jandy a Groše, můžeme předpokládat, že se znali od studentských let. Oba se narodili v roce 1865 (a bohužel oba také zemřeli v roce 1938) a ve stejné době navštěvovali pražské akademické gymnázium. Oba později zakončili středoškolská studia na Druhém českém státním reálném gymnasiu v Praze II (jak dokládá výroční zpráva tohoto ústavu k padesátému výročí jeho založení).

14. STRANA.

Zvláštní obrazová příloha 1. čísla »ZOOLOGICKÉ ZAHRADY«, Praha.

STRANA 15

Zoologická zahrada král. hlavního města Prahy

na ostrově Štvanici,

uplně zregulovaném a upraveném,

kteř má býti zbudována a zařizována na rozloze 4 hektarů nákladem 700.000 korun již po Novém roce 1909.

Zoologia ġardeno de reġa ċefurbo Praha sur insulo Štvanice

elkonstruota sur spaco de 4 ha. por 700.000 K jam post la Nova jaro 1909.

Slavné redakci
„Zoologické zahrady“
na Smíchovské!

V Praze, 17. října 1908.

Præsidium rady král. hlav. města Prahy.
č. j. 343 ind. praes.

Slovem redakce!

Vyhovující ohoitné etněmno přání, týkající se svolení ku reprodukci některých podrobností zřízení Štvanice s příslušnými budovami, jež pro přípravu jednání o zřízení Zoologické zahrady na tomto ostrově městským úřadem stavebním se projektují, žádám slavnou redakci, aby ohledně opatření kupůi žádaných náčrtů a představeným III. odboru městského úřadu stavebním, panem stavebním řádu Vil. Dvořákem se dorozuměla.

Servatní administrace:
MUDR. Sých, v. r.

Prostranství a budovy přístři Zoologické zahrady král. hlav. města Prahy na ostrově Štvanici:

Plano kaj konstruaj de estanta Zoologia Ĝardeno de reĝa ĉefurbo Praha sur insulo Štvanice.

2. od nového mostu v pravo na rozloze 4 hektarů prostratí se bude „ZOOLOGICKÁ ZAHRADA“ s budovami pro následující druhy zvířet:

I. Celá severní (hořejší) část ostrova Štvanice

změněná bude v sady s těžištěm karavanů sloužících národů.

II. Jižní (dolejší) část Štvanice

obsahovat bude

1. od nového mostu v levo: Divadlo a v levo od něho Amphiteatr pro schůze a tábory lidí.

2. dleštre teatru kaj amfiteatru.
4 ha Zoologia ĝardeno.

a) japonský jelen (japana cervo)
b) sob (norda cervo)
c) srnec (kapreolo)
d) jelen obecný
e) vapii
f) daněk (damcervo)
g) virg. jelen (virg. cervo)
h) klokan (makropod)

i) bahenní a vodní ptactvo (marťa kaj akva birdaro)
j) vivarium
k) dravci (trajaj bestoj)
l) tuleň (fiko)
m) drobní savci (malgrandaj subestoj)
n) lvouni (otario)
o) antilopy jelení (cerva antilopo)
p) medvědi (ursoj)
q) antilopy (antilopo)

r) vlci (lupoj)
s) slon indický (hindua elefanto)
t) slon africký (afrika elefanto)
u) opice (simioj)
v) drobné ptactvo domácí (malgrandaj birdoj enhandaj)
w) ptáky (strutaj)
x) lamy (lamoj)

y) myš (lotoro)
z) velbloud (dromedaro)
aa) lišky (vulpoj)
ab) kamrik (farno)
ac) kozoroh (sovaĝa kapro)
ad) včelí placi domácí i cizí (grandaj bídvoj fremd kaj randa)
ae) pony (irlanda zevaloj)

Číslo v obraze uvedené značí výška místa tohoto od mořem.

Redaktorem časopisu byl spisovatel a dramatik Karel L. Kukla, autor většiny článků.⁵ Časopis byl rozesílán také zahraničním zoologickým zahradám (důležité popisky byly psány v jazyce esperanto), které v blahopřejných dopisech oceňovaly jeho obsah i úpravu a nabízely svoji pomoc. Časopis ale po necelém roce zanikl.

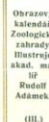
⁵ Při čtení životopisu K. L. KUKLY (1863–1930) se zdá, že byl zřejmě rozporuplnou osobností. Veřejně prospěšně činný, spisovatel známých knih z pražského podsvětí a autor her, které uvádělo i Národní divadlo v Praze. Sympatický dobrodruh se dopouštěl podvodů v obchodování se zvířaty. Inzeroval v novinách prodej zvířat, která ve skutečnosti neměl a podvodu se dopouštěl tím, že peníze, které takto získal, nikdy nevrátil. Za tuto činnost byl souzen. Dlouhou a působivou závěrečnou řeč na svou obhajobu zakončil provoláním k porotě: „*Vraťte rodině mé živitele, otce, rádce a utěšitele!*“ Byl odsouzen „*do tuhého vězení na čtrnáct dní, zostřeného jedním postem*“. Prohlásil, že trest přijímá a poděkoval porotcům za jejich výrok.

SMÍCHOV, Královská tr. č. 52

Vychází v Praze každého 10. v měsíci. Insertní ceny vizte na poslední straně.	List pro zřízení zoologické zahrady v kral. hl. městě Praze. Nejnadřetnější a nejlepší ilustrovaný závažný- puberťácký časopis pro Prahu i venkov.	Celoroční předplatné (na všech 6 čísel) pro Rakousko-Uhersko 8 K 30 h., pro Německo 9 mark., pro Anglii a 3 šellary, pro Rusko F. ruble, pro ostatní ev- ropu 12 řepůků — <i>Inchekoll. Zpř. m. 20. K.</i>
Vieky záliby přijímá majitel: Chefredaktor JUC. Karel L. Kuska, Praha- Smolná 17.	Hlavní orgán vědy přátel zvířat, rostlin i přírody v zemích českoslovanských.	

KDO ještě nejste na tento list předplaceni, zaplaťte obratem a dostanete zdarma dárkem nádherný obraz v ceně 10 korun!

JAN STOUPA KOBLENCE PŘÍKRYVKY ZAČLONY

Originalul
bilden
por Zoologia
Gardenă
pentru
akad. pen-
tristă
R. Adamek
(III.)

TOVÁRNA BRATŘI WILHELMŮ V PROSTĚJOVĚ NA MORAVĚ
dodává nejlepší a nejlevnější **KOVOVÉ TRANNY**
a stroje a pletiva pro lesní a zahradní ploty, drůbežní stě. a př. odvození se na „Zoologickou zahradu“.

 Obchodníci, pěstětelé, průmyslníci získá **mnoho peněz,** když si přečtou náš cenovník a inzerční ceník na poslední straně dnešního čísla!

===== **Až bude v Praze městská zoologická zahrada:**

pak rázem pře-
stano na Pří-
kopě
buršácké
bumly,
když magistrát slovan-
ské Prahy stačí k roze-
hnutí jich poslat
odděl. šibírských šelem.
patrolu ruských
medvědů

Hroch ze Štvanice píše habešské
slonici o zdejších dobytečku.

U
ostrova
Štvanico

Horkokrevný milenec (ohnivě):
Slečno, hořím k Vám takovým ho-
rácím žářem, že...

Chladnokrevná milenka (mrzlivě):
... že i ty ryby pod ledem budou
brzo na nadrž upěčený!

Žádný z nich nesmí po celý svůj život pracovat k jinému cíli, nežli k umění, k vlastnímu talentu. *a)* Kdožkoli by se vzpomněl nebo něco naučil, budí v útratě rodné obce vydaté tak dlouhým krmem, až talent svůj ve vlastním (utopí). *d)* Individua, v kterých by se tato procedura neovědčila, budí krmem na útratě státní, kterémužto krmení žádný talent neudělá nic, pokudli

Až bude takto všechna spisovatelská novinářská sběr z tohoto cislajtanského světa vyhlazena pak teprve tu nadějí kýženy svatý pokoj, a žádný český zbujni si již neopovází postavít hlavu proti ochrácům veřejného pořádku. Amen!

Klag!!

A black and white illustration of a man in a patterned suit kneeling and talking to a small dog. The man is looking down at the dog, and the dog is looking up at him. The man's expression is one of concern or pleading. The dog is a small, light-colored breed, possibly a terrier or similar, with a dark collar. The background is plain white.

Kyvind starostého dčvěřte starostovi bohatě. V opisech koluje dopis z archivu též boského, odborníkům známý, kterým [jak se po staročech říkalo] "dávají píleň" paní starostovi. Píleň je v tomto případě paní starostovi, která se v životě zabydlela v píle starochu, který zabydlel v ní. Píleť otevírá: Urožený a statečný rytíř, pán purkárne mládeže! Pán bíh děj Vám doby den a dobrou noc, ať Vám vše dobře jde. Píleň je píleň, žena býti nechej. Aneb mláďantá mše. Vám nečeď dáti, ani panímáma, a já také Vše nechej býti, ne se mi nelíbí. Já jsem starý, škaredý, tlustý, vše říci chci, ať se mně líbí, ať se mně nelíbí. Jinou slově pletie; neč jsem já mladý, a Vše starý, ať se mně líbí, ať se mně nelíbí. V je starý starý kmet a protož tak se starou Vm rovnou bábou se zaoplatit. Onemá pšedí píle panímám, abych to byla, ať se mně líbí, ať se mně nelíbí, že by mi zdrav nebyl, a má Váš za Vášový se neprosím, já mám valdžici (ověš sáreček) dost. Panímám říci Vám vkažte, že by Vm rákati přáti od Vm, ať se mně líbí, ať se mně nelíbí. Jiné děj Pán Bíh štěstí k té bábo, kterou Vm píle Alběta Měřezský z Lomnice.

„ČESKÁ VESELOST“

zove se
nejlegračnejší kniha na světě.

200 obrazy ilustrované
Sahrané humoresky

humorist

Karla L. Kukly,
které pod lífrou K-a své doby
v nedělních feuilletonech
a přílohách „Nár. politiky“
budily všeobecnou

Nejveselejší ta díla českého humoru v
ydvo v bruku s 200 obraky ve 30 sešitech po 50 hal,
úhrnem za 15 korun. Kdo ale teď hned v době
subskripce pošle předem předplatné na celé dílo

5 korun

nakladatelství Zoologické zahrady, Praha-Smíchov, Královská tř. 19, dostane dílo to celé za pouhých 5 Kč. Kdysi bylo toliko 10 Kč.

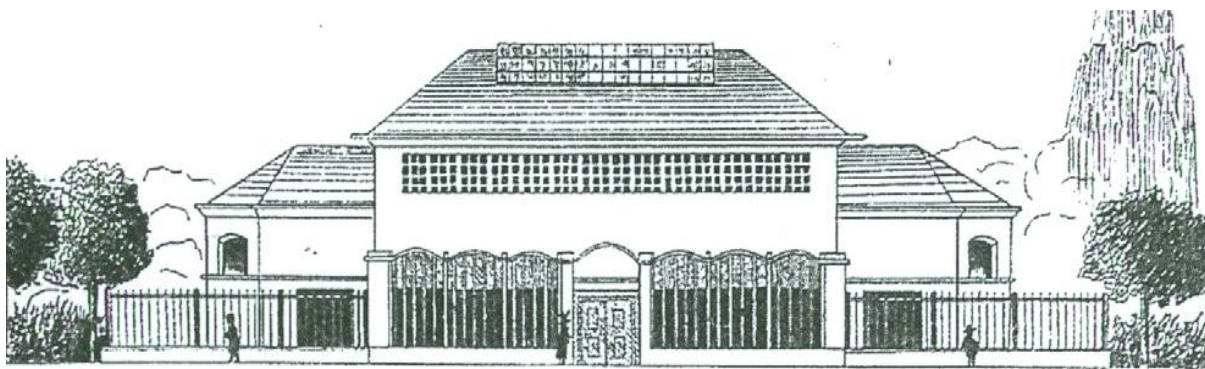
Obr. 9 - Ukázka z časopisu Zoologická zahrada Praha.. Praha: Karel L. Kukla, 1908–1909.

Situace se však nevyvíjela podle očekávání. Hlasy odpůrců způsobily, že od projektu zoologické zahrady na Štvanici bylo nakonec upuštěno. Neúspěch tohoto úsilí shrnul profesor Janda později: „*Město Praha mělo před 11 roky dobrou vůli (pozn.: vybudovat zoo na Štvanici), k jejímuž provedení pro různé příčiny nedošlo; správa země chovala se zdrženlivě a stát při své náladě, k nám nepřátelské, v úvahu brán býti nemohl.*“ A Spolek pro zoologickou zahradu, který nebyl přesvědčen o konečném úspěchu, se úsilí o zřízení zoologické zahrady na Štvanici aktivně neúčastnil a dále schraňoval své jmění 16 000 K pouze pro jistou investici.

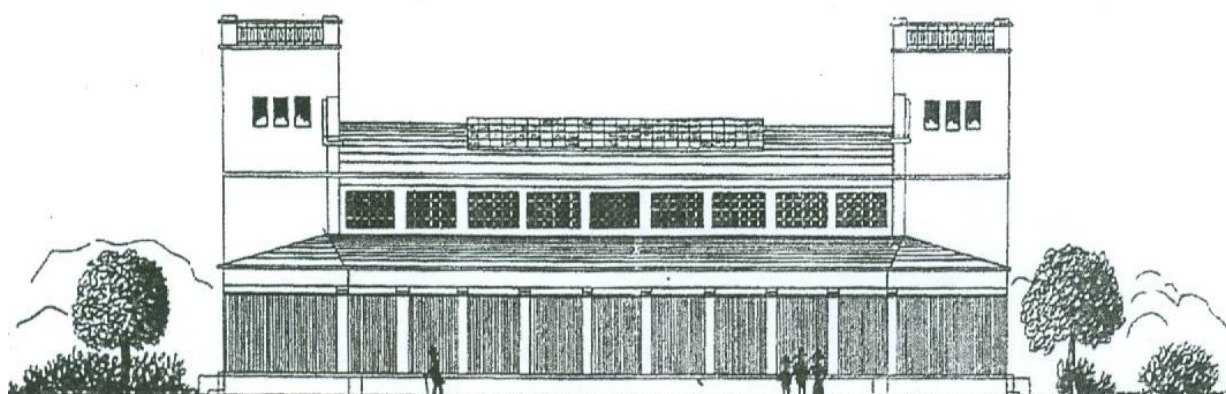
Už od počátku měl projekt zoologické zahrady na Štvanici řadu odpůrců. Jedním z nejhlasitějších byl cestovatel Vilém Němec, který veřejně napadal projekt a osobně profesora Jandu. Na to profesor Janda odpovídal: „...*Jednalo se tehdy o to, aby alespoň počátek byl učiněn. Tak se stávalo i v jiných městech (Kolín n. R.), kde později zahrada přenesena na místo volnější.*”

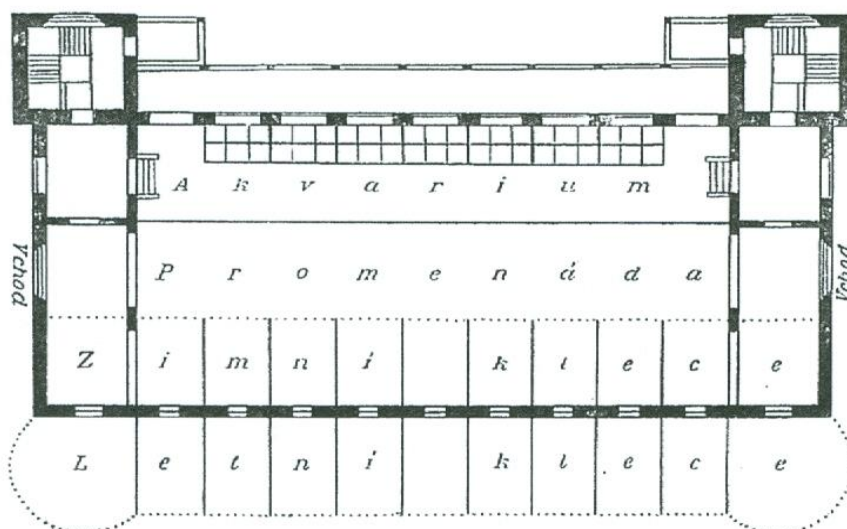
Obr. 10 - Ukázka expozice papoušků v zoologické zahradě na Štvanici. *Zoologická zahrada Praha.* Praha: Karel L. Kukla, 1908–1909.

Dům slonů pro zoologickou zahradu na ostrově Štvanici

Dům šelem s akváriem pro zoologickou zahradu na Štvanici

Půdorys domu šelem s akváriem pro zoologickou zahradu na Štvanici

Na obzoru Troja

Po 1. světové válce, po rozpadu Rakousko-Uherska v roce 1918, se stalo Československo samostatným, ve světě uznávaným státem, budovaným na demokratických principech. Narychlo ustavené revoluční orgány byly postupně nahrazovány demokraticky zvolenou státní správou. V této převratné době znovu ožívá myšlenka na založení zoologické zahrady v Praze.

Spolek pro zoologickou zahradu obnovuje svoji činnost a už na první valné schůzi v prosinci 1918 je zvolen do čela spolku profesor Janda. V dalším roce se funkce vzdává a zůstává jen řadovým členem. Volí vlastní cestu. Byl si vědom, že prosadit vybudování zoologické zahrady závisí především na pochopení a pomoci představitelů státních institucí. Začíná jako konzervátor ochrany přírody při Ministerstvu školství a národní osvěty (MŠANO) a získává zde svého prvního spolupracovníka JUDr. Františka Matouše Malbohana⁶. Na jejich podnět doporučuje ministerský poradní matematicko-přírodovědecký sbor, aby se tento státní orgán ujal přípravných prací ke zřízení zoologické zahrady. Ministerstvo školství a národní osvěty se tak stalo první institucí, která se zasadila o vznik pražské zoologické zahrady.

Vyvstává další otázka. Jak a kde získat pro zoologickou zahradu pozemek? Tomu napomohla další změna v novém státě, tentokrát v oblasti hospodářské. Pozemková reforma vyvlastnila bez náhrady pozemky Habsburků a pozemky ostatních vlastníků, které přesahovaly stanovenou rozlohu, vykoupila. Profesor Janda získává dalšího vlivného spolupracovníka, tentokrát na Ministerstvu veřejných prací, Ing. Eduarda Schwarzera⁷, člena komise, která rozhodovala o zástavbě Velké Prahy. Jeho zásluhou mohl profesor Janda vybírat pozemek pro zoologickou zahradu ze 14 míst: 1. Kinského zahrada, 2. Nebozítek, 3. Seminářská zahrada, 4. Schönbornova a Lobkovická zahrada, 5. Strahovské zahrady, 6. pozemky fortifikační na Petříně, 7. Jelení příkop, 8. Havlíčkovy sady, 9. Klamovka, 10. Šarecké údolí, 11. Waltrovka, 12. Hodkovičky, 13. Cibulka a 14. zahrada trojského velkostatku⁸. A profesor Janda vybral dobře, ovšem ne podle svého odpůrce cestovatele Viléma

Návrh

poslance Dra. Lukavského a soudruhů

na zřízení zoologické zahrady v Praze.

Pěstování věd přírodních a vyučování jím na vyšším a nižším stupni neobejde se bez živého, snadno přístupného materiálu, jehož cena se zvyší, může-li být umístěn dle možnosti v přirozeném prostředí.

To týká se i přírodnin nejobecnějších, které z pravidla přese všechno hojně a pravidelně se vyskytují ve volném životě pozorovateli se vymykají. Živé pak přírodniny cizích krajů, o jejich podobě, zvycích nás může poučiti jen litera, obraz, či praeparát, neb jen vyvolencům přístupné cestování, k pohodlnému studiu přiblížití může jen vhodně upravené zajetí.

Ústavem pak, který tuto možnost nejdokonalejší měrou poskytuje, jest **zoologická zahrada**.

Zoologická zahrada není však jen pramenem vědeckého studia přírodopisného, a podporou organizovaných škol, zoologická zahrada jest nedostižným prostředkem volné vzdělávací a zůslechťovací pro nejširší vrstvy. Svou vysokou přitažlivostí dovede nepozorovaně i v laiku a přezírateli přírody vzbudit zájem pro harmonii zákonů přírodních, pobádá k přemýšlení a odvádí tak od mnohých zbytečností životních. Po stránce umělecké dodává pak zoologická zahrada živé, jinak u nás nezaopatřitelné modely, čehož našemu umění, ve znázorňování zvířat (až na nepatrné výjimky) tak ubohému, v nejvyšší míře jest třeba. Ve všech kulturních střediscích jest na produkci umělecké zátiší, je-li, či chybí-li zoologická zahrada v místě.

Nehledíce ani ku kulturnímu poslání, jest posléz zoologická zahrada v přirozeném rámci rostlinném a geologickém umístěna, pramenem uslechtilého osvětlení denní práci unavených nervů obyvatele velkého města.

Jest tedy přirozené, že ani náš mladý stát nesmí dále mezi sousedy jediný zůstat bez této kulturní nutnosti a přední ozdoby. — **Ježto zřízení řádné zoologické zahrady vyžaduje let, jest nejvyšší naše, aby se alespoň s přípravami počalo ihned.**

Příčiny, pro které dosud u nás ke zřízení zoologické zahrady nedošlo, byly ony, které u nás dusivaly každý kulturní rozmach.

Ani u nás nechybělo a nechybí odhodlaných a nadšených odborných pracovníků a příznivců podniku samého, ale smutné poměry politické a nedostatek porozumění finančně silných jednotlivců zavinily, že dosud v Praze zoologická zahrada založena nebyla. Padesátiletá zkušenost ukázala, že není u nás jednotlivce či korporace, kteří by tento životný podnik chtěli financovati, nebo snad mohli, že není u nás velkodušného dárce, který by aspoň pozemkem zrození se ústavu zajistil. Město Praha mělo před 11 roky dobrou vůli, k jejíž provedení pro různé příčiny nedošlo; správa země chovala se zdrženlivě a stát při své náladě, k nám nepřátelské, v úvahu brán býti nemohl.

A proto jest kulturní povinností našeho státu, aby sám chopil se realizace této nutné vzdělávací instituce a to ihned, aby nenalezla se — jak už několikrát hrozilo i za dob nepříznivých — naší metropole nedůstojná, vědecky i výchovně bezcenná, ba škodlivá náhražka v podobě barnumsky výdělečného, nízkým potřebám hovičného podniku.

Navrhují tudíž podepsaní: ministerstvo školstva národní osvěty se vyzývá, aby ihned zahájilo přípravné práce ke zřízení zoologické zahrady v Praze a zařadila příslušnou položku do rozpočtu pro rok 1922.

Návrh budiž přikázán ku projednání **výboru kulturnímu**.

Praze dne 9. března 1921.

Dr. Lukavský,

Dr. Matoušek, Petrovický, Purkyňová, Votruba, Veverka, Dr. Stránský, Špaček, Dr. Hajn, inž. Bečka, Bergman, Dr. Rašín, Dr. Kramář, Zavřel, Mašek, G. Navrátil, Dyk, inž. L. Novák, Kaderka, Sedláček, Myslivec.

Obr. 12 - Návrh, který přednesl poslanec dr. Lukavský na podporu zřízení zoologické zahrady v Praze v 1. volebním období, 2. zasedání NS ČSR 9. března 1921. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1783_00.htm

⁶ JUDr. FRANTIŠEK MATOUŠ MALBOHAN (1877-?), odborový přednosta pro vysoké školy a vědecké ústavy Ministerstva školství a národní osvěty Československé republiky.

⁷ Ing. EDUARD SCHWARZER (1872–1932), vrchní stavební rada Ministerstva veřejných prací, člen Státní regulační komise Prahy. Autor mnoha významných technických projektů na českých řekách, předseda Klubu za starou Prahu, významný skautský funkcionář.

⁸ O trojském území uvažoval profesor Janda už v době, kdy se jednalo o ostrově Štvanici. Tehdy ho v tomto úmyslu povzbuzoval v osobním dopise básník a spisovatel Svatopluk Čech, který v posledních letech svého života pobýval v Troji ve vile Havránka.

Němce: „.....co nevidět praskne zase puma a státní zoologická zahrada v Troji odejde tam, kde odpočívá její stejně ostudná sestra, před 10 léty tak oslavovaná zoologická zahrada na Štvanici.“

Profesor Janda nevynechává jediný způsob jak za zoologickou zahradu bojovat. Pochopení našel i u členů jedné z nových politických stran, Národní demokracie, jejíž ideály také sdílí. Projev k získání podpory pro zřízení zoologické zahrady, kterého je Janda autorem, přednesl poslanec dr. František Lukavský 9. března 1921 na 2.

zasedání prvního volebního období Poslanecké sněmovny ČSR. Výzvu podepsalo 21 poslanců za Československou národní demokracii, mezi nimiž nacházíme významná jména: básník a politik Viktor Dyk⁹ a politici Karel Kramář¹⁰ a Alois Rašín¹¹.

Trojský pozemek bylo třeba zajistit. Toho se ujímá opět profesor Janda a od března 1922 je tímto vyjednáváním oficiálně pověřen. Už od počátku je ve spojení s majitelem pozemku Aloisem Svobodou¹², který se rozhodl věnovat své pozemky, včetně Trojského zámku, státu „...k vybudování osvětových a sociálně humanitních zařízení ve prospěch mládeže původem i rasou československé“. Souhlasil, aby se tyto pozemky využily ke zřízení jednak zoologické, jednak botanické zahrady. O rok později stát dar přijal. O přidělování jednotlivých pozemků rozhodovalo kuratorium, jehož předsedou se stal univerzitní profesor a senátor Bohumil Němec¹³ a jedním z členů doživotně Alois Svoboda.

Na jaře 1923 je ministrem MŠANO Rudolfem Bechyněm jmenována tříčlenná komise pro vedení přípravných prací pro zřízení zoologické zahrady pod vedením profesora Jandy. Dalšími členy jsou František Matouš Malbohan a Eduard Schwarzer. V následujících letech probíhá složitý postup při přidělování prvních pozemků pro zoo. Důvodem zdržení jsou nájemní smlouvy na některé pozemky a nedokončený definitivní regulační plán pro dané území.

Č. J. 13523

Strana první.

S n í m e k

Ohlášeno u berního úřadu v Karlíně dne 11. října 1922 k č. 3225.

S p i s n o t á ř s k ý

dne sedmého -----
října roku tisícího devítistého a dvacátého druhého dostavil se ke mě Stanislavu Pavlíčkovi, notáři v Praze VII/974 do mé notářské kanceláře mně osobně známý a svěprávný pan Alois Svoboda, velkostatkář v Troji č.p. 7 a podal ve spis následující -----

----- p r o h l á š e n í o d a r u -----
pan Alois Svoboda, velkostatkář v Troji v Praze prohlašuje, že dobrovolně a neodvolatelně k oslavě 70 ti letých narozenin našeho prvního presidenta Tomáše Garricka Masaryka na památku založení naší Československé republiky a k uctění dvěstěpadesátiletého výročí umrtí Jana Amosa Komenského v č n u j e za podmínek dále uvedených v rámci Národního fondu Masarykova, zákon z 28. září 1920 č. 550 sb. z. a. n. 4/ Československé republiky pozemky v Troji, patřící k velkostatku pana Aloise Svobody a vyznačené v připojeném soupisu, totiž:-----

Úvod darovací smlouvy trojských pozemků Aloise Svobody

Věnování se děje výsměs mámo služebnost níže uvedenou závod prostě a k t o m u účelu, aby pozemků těch bylo použito pro vybudování osvětových a sociálně humanitních zařízení ve prospěch mládeže původem i rasou československé, v duchu a zásadách Jana Amosa Komenského. Školy a ustavy vědecké, které budou tu zřízeny, mají nejen vyplnit mezery našeho školství všech stupňů nýbrž mají býti přizpůsobeny novým metodám a směrům, podle nichž vyučování praktické má stejnou váhu jako theoretické. Zejména jest přihlížeti k potřebě škol pokračovacích, neméně pak škol odborných, průmyslových, umělecko-průmyslových a obchodních, které napomáhají rozvoji národa. Doporučovalo by se, aby ustavy které zde budou zřízeny, byly organizovány na stejných zásadách a v jednotném rámci a aby nescházely též školy vzorné a pokusné v nichž by bylo lze ten který směr prakticky vyzkoušeti. Z oboru sociální péče, aby bylo mezi jiným pamatováno na kojence, sirotky a děti méně nadané. Tělesná výchova najde tu vhodně pole k všestrannému rozvinutí všech svých složek. Při stavbě budov mějž přednost systém pavilonový a celek budiž jedinou velkou obdlenou zahradou-----
Dárce souhlasí v zásadě, aby místa po levé straně zámečku, směrem od řeky se použilo ku zřízení zoologické zahrady, na pravo pak aby byla vybudována zahrada botanická s příslušnými ustavy, ale ve stejných zásadách a v jednotném rámci zamýšlených ustav a odkazuje dárce na svůj spis a tabulky, obsahující vyličení, jak on by si vše představoval, kterýžto spis vždy sloužiti může kuratoriu jako rada a objasnění.-----

Dárce vymezuje účel, ke kterému mají být trojské pozemky využity

Obr. 13 - Výpis z darovací smlouvy velkostatkáře Aloise Svobody ze dne 11. října 1922 ve prospěch zoologické zahrady v Praze – Troji. Archiv Zoologické zahrady v Praze

⁹ VIKTOR DYK (1877-1931), básník, prozaik, dramatik a politik. Poslanec NS ČSR (1918–1925), senátor NS ČSR. 1925–1931).

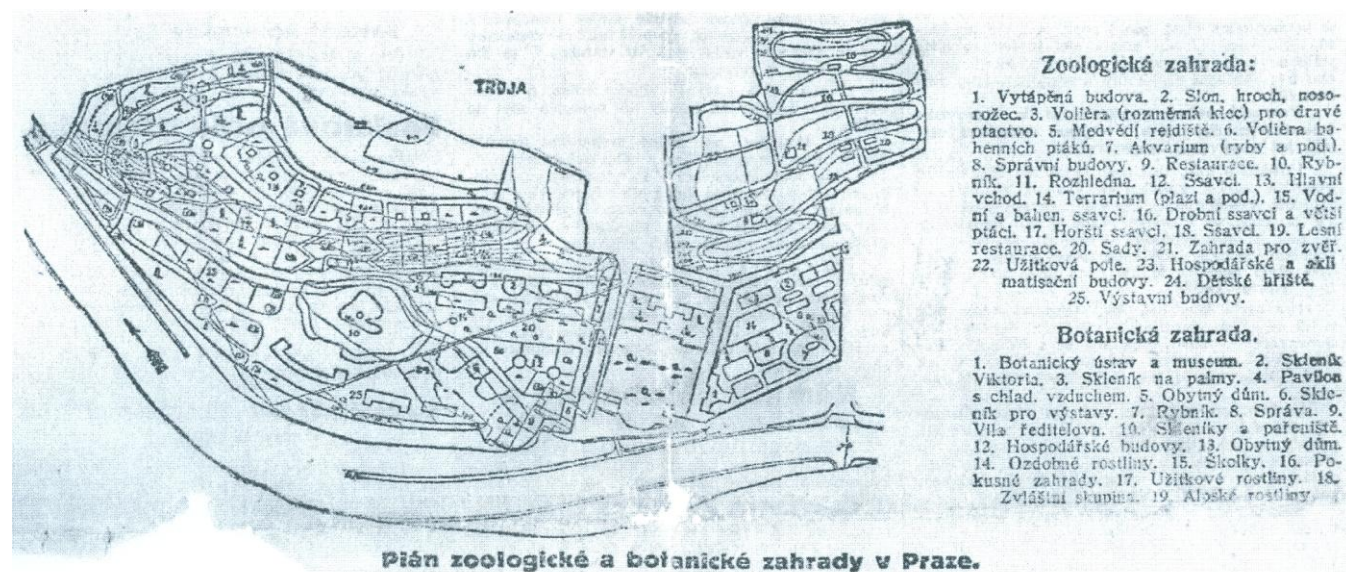
¹⁰ KAREL KRAMÁŘ (1860–1937), předseda vlády ČSR (1918–1919), poslanec NS ČSR (1918–1937).

¹¹ ALOIS RAŠÍN (1867–1923), ministr financí vlády ČSR (1918–1919, 1922–1923), poslanec NS ČSR (1918–1923).

¹² ALOIS SVOBODA (1852–1929), vlastník trojských pozemků, Trojského zámku a pivovaru, významná osobnost tehdejší samostatné obce Troja – Podhoří. Trojské pozemky odkázal darovací smlouvou ze dne 11.10.1922 státu.

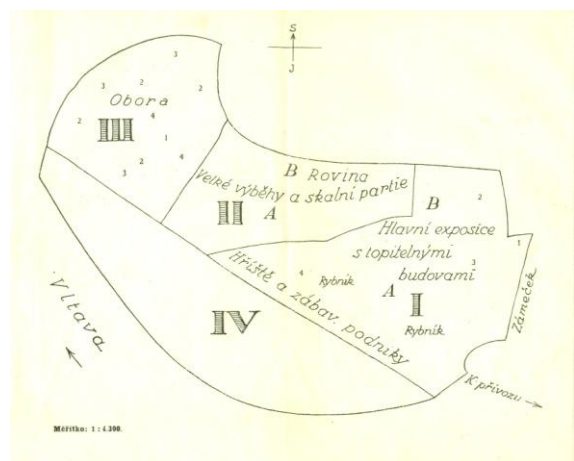
¹³ BOHUMIL NĚMEC (1873–1966), jeden z nejvýznamnějších českých biologů, profesor a rektor UK a politik. V roce 1935 neuspěl v prezidentských volbách jako protikandidát Edvarda Beneše. Za svoji předcházející politickou činnost byl po 2. světové válce opomíjen, teprve na základě sovětského geobotanika a geografa V. B. Sočavy mu bylo navráceno jeho postavení vědce. V roce 1953 byl jmenován akademikem Československé akademie věd.

Profesor Janda kreslí, dělá rozpočty a s univerzitním profesorem Karlem Dominem¹⁴ představují v roce 1923 první projekty pro darované trojské pozemky. Domin pro botanickou, Janda pro zoologickou zahradu. Domin plánoval

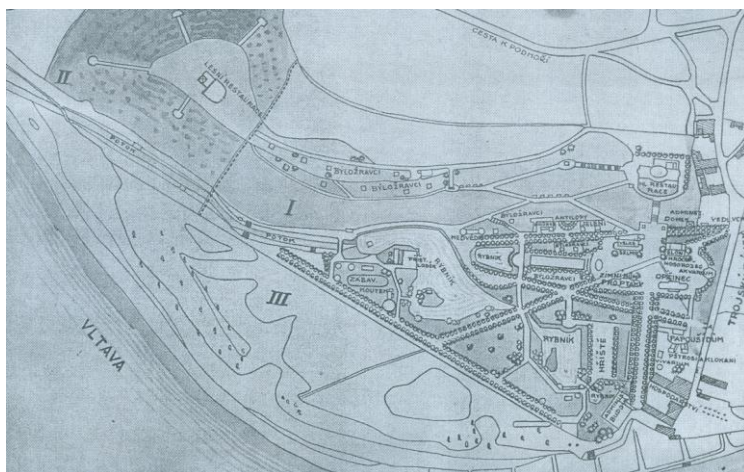

Obr. 14 - V historii v pražské Troji první projekt zoologické zahrady profesora Jiřího Jandy a botanické zahrady profesora Karla Domina. Poprvé je v plánu zoo zakreslena velká voliéra dravců (postavena 1931) a rozhledna (postavena 2009). Cestičky k zoologické a botanické zahradě v Troji u Prahy. Večer. 1923., č. 17, s. 2. 22.1.1923.

v Troji rozsáhlou botanickou zahradu, napojenou na Stromovku, která by se stala veřejně přístupným arboretem. Jejich společný projekt byl považován za první návrh v historii tohoto území, kterým by byla „vyřešena krásně a jednotně otázka úpravy této části vltavského údolí“. V návrhu zoologické zahrady profesor Janda zakresluje poprvé dvě stavby, které se objevují i v jeho dalších plánech (z roku 1924 a 1926), a jsou nakonec realizovány – velká voliéra dravců (1931) a rozhledna (na plánovaném místě 2009). Propracovanější projekt zveřejňuje stejný autor v roce 1924. Přípravě předcházela několikaletá studijní příprava, kdy profesor Janda se svojí chotí navštívil mnoho evropských zoologických zahrad.

Obr. 15 - Rámcový plán profesora Jiřího Jandy budoucí zoologické zahrady v Praze z roku 1924. In: JANDA, Jiří. Zoologická zahrada: Feuilletony a úvahy. Soubor článků z let 1921 – 1924. Praha: [s. n.], 1924. 96 s., příl.

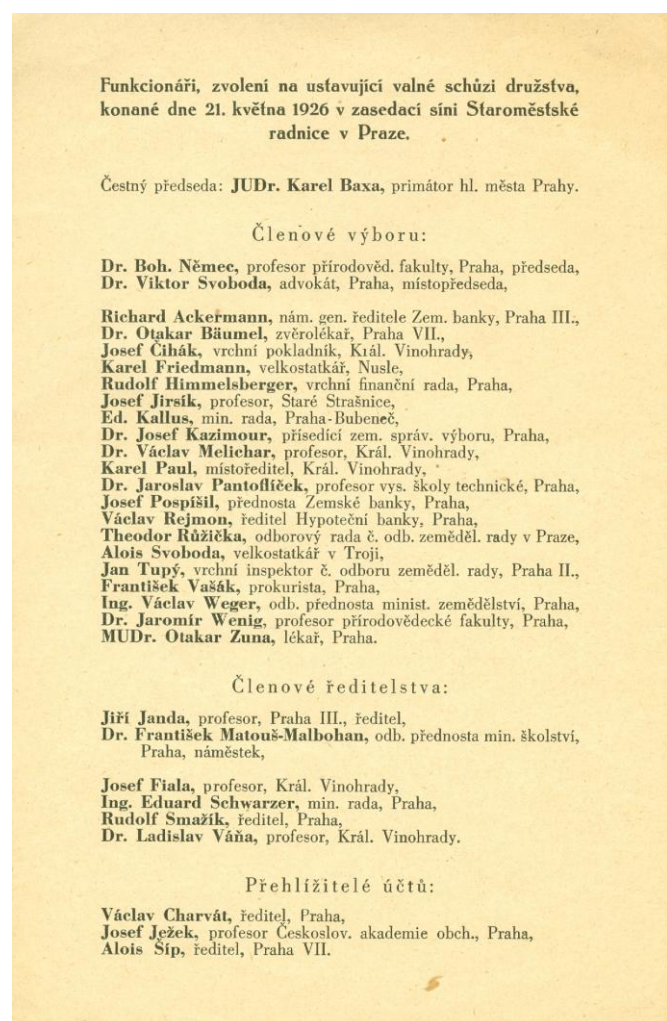
Obr. 16 - Situační plán profesora Jiřího Jandy budoucí zoologické zahrady v Praze z roku 1924. České slovo, Nedělní a zábavná příloha. 1924, roč. 16, č. 95. 20.4.1924.

Úsilí všech, kteří se podíleli na přípravných pracích pro zoologickou zahradu, budilo respekt a důvěru. Na schůzi 25.1.1926 na Staroměstské radnici, za účasti primátora hl. m. Prahy dr. Baxy, zástupců ministerstev, vysokých

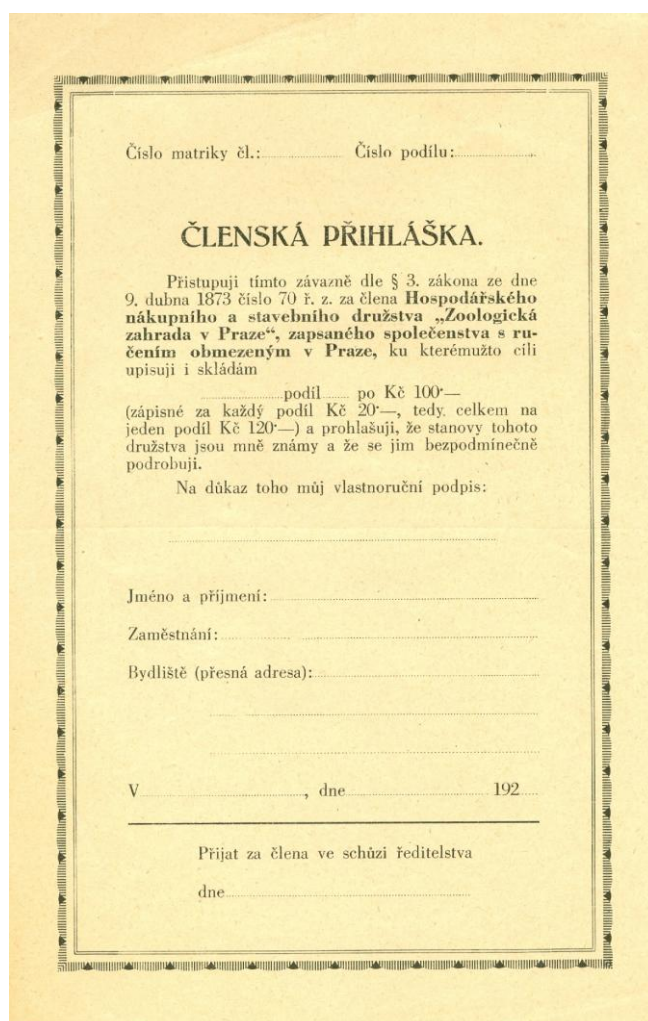
¹⁴ KAREM DOMIN (1882–1953), český botanik a politik, profesor a rektor Univerzity Karlovy, ředitel Botanického ústavu. Prováděl floristický výzkum Československa, spoluzakladatel České botanické společnosti, zasloužil se o vznik Tatranského národního parku.

škol, bank, zemského výboru a města, bylo přijato usnesení informovat veřejnost o současném stavu prací a budoucích plánech. Plány byly, ale nebyly peníze. Příspěvky státních úřadů stačily sotva krýt dosavadní výdaje. Pro získání finančních prostředků bylo třeba zvolit právní formu organizace. Tou měla být akciová společnost, která ale byla, po ročním neúspěchu získat akcionáře se vkladem 500 Kč, zrušena.

Další vývoj popisuje stručně dr. Josef Jirsík: „*Nechceme zde líčiti všechna trpká sklamáni, jakých zažil budovatel celé myšlenky prof. Janda – právě však v hodinu dvanáctou, kdy jednáno bylo již s cizími finančníky – ujala se věci s porozuměním Ústřední záložna československých legionářů.*“ Legiobanka nabídla v březnu 1926 pomoc se založením družstva a spravovala pak po několik let zdarma jeho finanční záležitosti. Poskytla také ve svém objektu v Myslíkově ulici 6 v Praze 2 místnost pro správu družstva. Základ družstva zoologické zahrady v Praze byl dán na ustavující valné schůzi v pátek 21.5.1926 na Staroměstské radnici. Byl zvolen výbor družstva, čestným předsedou primátor hl. m. Prahy Karel Baxa, univerzitní profesor Bohumil Němec jako předseda a do čela ředitelství profesor Janda.

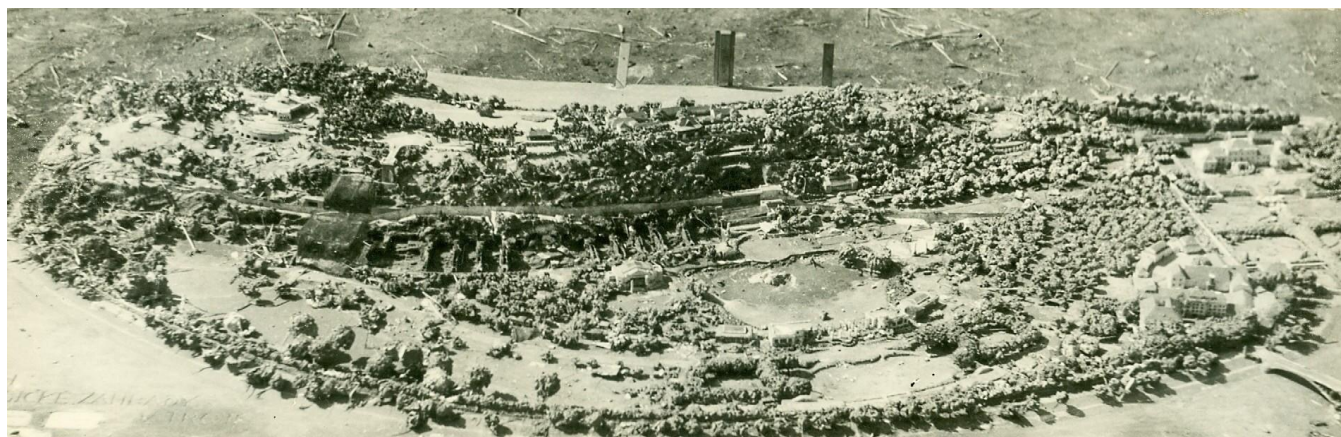
Obr. 17 - Funkcionáři, zvolení na ustavující valné schůzi „Hospodářského nákupního a stavebního družstva „Zoologická zahrada v Praze“ s. s. r. o.“, konané 21. května 1926 v zasedací síni Staroměstské radnice v Praze.

Obr. 18 - Členská přihláška „Hospodářského nákupního a stavebního družstva „Zoologická zahrada v Praze“ s. s. r. o.“

Po založení „Hospodářského nákupního a stavebního družstva „Zoologická zahrada, spol. s r. o.“ už neleží všechna práce jen na několika jednotlivcích. Bylo v zájmu družstva, aby v jeho řídicích orgánech byly vlivné osobnosti. Podle stanov družstva byla vyhrazena místa ve vedení zástupcům pozdějších největších podílníků, ministerstva školství a národní osvěty, zemského správního výboru a hlavního města Prahy. Byli zde zástupci bank, vysokých škol, pracovníci různých profesí a veřejnosti. Někteří z nich sehráli v historii pražské zoologické zahrady významnou úlohu.

shlédl výstavu v doprovodu profesora Jandy, vyslovil uznání nad postupem příprav. Primátor i v dalších letech projevoval porozumění a nevšední zájem o budoucí zoologickou zahradu. Model byl později vystaven ve Veletržním paláci a posléze uložen v Trojském zámku. Profesor Mašek se, bohužel, nedožil dalšího podílu práce na výstavbě zoo. Zemřel v létě roku 1927. Práce na detailním plánu úprav terénu, průběhu prvních cest a zástavbě prvních 8 ha pozemku se ujal architekt Josef Štěpánek.

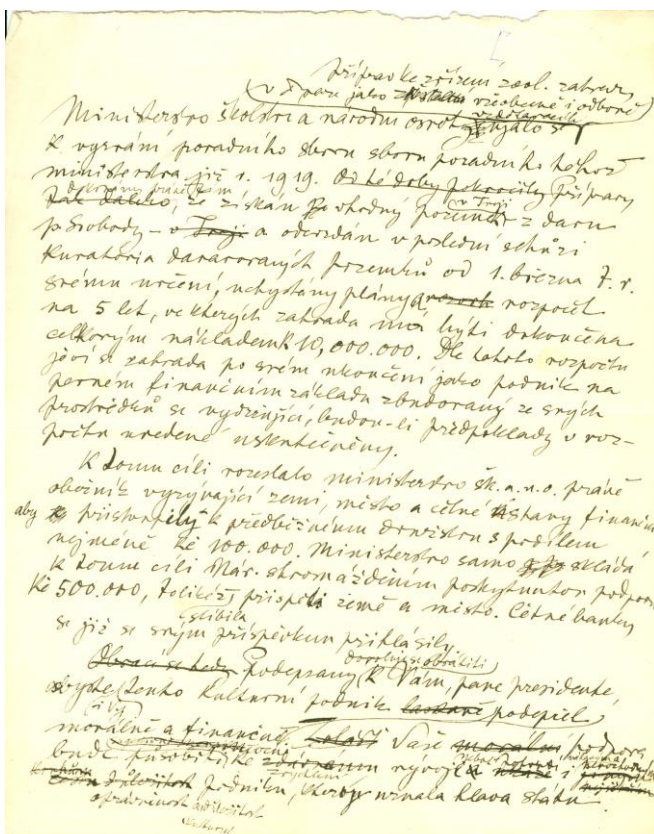

Obr. 21 - Maškův model zoologické zahrady v Praze - Troji z roku 1926. Archiv Zoologické zahrady v Praze.

Kdo pomáhá a Banka československých legií neplní sliby

Koncem léta 1926 proběhla všechna schvalovací řízení a pro zoo už je vymezen první pozemek o rozloze 8 ha, pro který je možné navrhnout první práce. V následujícím roce byl pozemek obehnan dřevěným plotem a v dalších letech byl vybudován vodovod. Přípravné práce probíhaly, ale bylo zapotřebí je také zaplatit. Jedinými zdroji příjmu družstva byly podíly členů, příspěvky státu, země a města a příležitostné dary.

První pomohlo město 100 000 Kč a příjmy z podílů v prvních dvou letech přinesly 12 000 Kč. Slibovaných příspěvků státu a země se po mnohých urgencích družstvo domohlo až v roce 1928 a 1929. V obou případech měly formu částečně podílů ve výši Kč 250 000 Kč a částečně bezúročné, půlročně vypověditelné půjčky 250 000 Kč, která bude jistěna budoucími stavbami. Vzhledem k neutěšené finanční situaci se družstvo rozhodlo získat další členy rozesláním letáků. Obrátilo se na finanční ústavy, podniky, školy i jednotlivce. U řady finančních institucí se výzva setkala s odezvou, přidaly se také školy pražské i mimopražské, většinou však upsáním jen jednoho podílu. Přihlásili se také někteří činitelé veřejného života. Mezi jinými přispěl představitel krumlovské větve Schwarzenbergů, statkář Adolf Schwarzenberg deseti podíly, v zastoupení šestiletý Karel Schwarzenberg, otec nedávného ministra zahraničních věcí. Členkou družstva se stala paní Maryna Svobodová Alšová, dcera malíře Mikoláše Alše. Mezi soukromníky se našli štedří dárci, krajan Václav Hněvkovský, žijící v Srbsku, složil 42 podílů,

Obr. 22 - Koncept dopisu profesora Jiřího Jandy prezidentu Masarykovi z roku 1928 s prosbou o podporu k vybudování zoologické zahrady v Praze. Archiv Zoologické zahrady v Praze

Část textu: „Podepsaný dovoluje se obrátiti k Vám, pane presidente, abyste i Vy tento kulturní podnik podepřel morálně a finančně. Vaše podpora bude působiti ke zrychlení vývoje, neboť potvrdí i váhavým a nerozhodným oprávněnost a důležitost kulturního podniku, který uznala hlava státu.“

PhDr. Jindřich Lumpe z Ústí n. L. daroval zoo 10.000,- Kč, kterých bylo použito k upsání 60 podílů družstva a za zbývající částku bylo zakoupeno 42 ročníků odborného časopisu „Der Zoologische Garten“ (roč. 1 z roku 1860 až roč. 41 z roku 1900). Tyto svazky daly základ dnešní odborné knihovně pražské zoologické zahrady a jsou dosud její cennou součástí. O příspěvek byl požádán také prezident Masaryk. Zjevně na přimluvu své dcery dr. Alice Masarykové přispěl prezident republiky sumou 50 000 Kč. Alice Masaryková si vážila profesora Jandy a obracela se na něho o radu v otázce chovu papoušků v lánském zámku. Členkou družstva se stala na jaře roku 1928 upsáním 10 podílů.

641 141

Přijat za člena dne 5/11 1928 Jméno, stav a bydliště člena
 Zapsán Kč 200,- zaplatil 26/12 1928 Dr. A. Masaryková
 Upsal podílů 10 představení Dr. J. Jandy
 Zapsán do matriky pod čís. 641 v Praze - Hrad. čís. pop.
 Č. kníž. čís. 641 vydána dne 27/12 1928

Má dāti. Výpověď na členství a podílů přijata dne 19 **Dat.**

Den, měsíc a rok	Běžné číslo vydání v deníku	Vypřaceno nebo odepsáno podílů a úroků (dividendy) z nich	Podíly		Úroky (dividendy)		Den, měsíc a rok	Běžné číslo příjmů v deníku	Splaceno neb. k dobru připsáno podílů a úroků (dividendy) z nich	Podíly		Úroky (dividendy)	
			Kč	h	Kč	h				Kč	h	Kč	h
1928	2/12	1000 -					1928	26/12	10 podílů	1000 -			
		1000 -								1000 -			

Obr. 23 - Záznam o členství Alice Masarykové v „Hospodářském nákupním a stavebním družstvu „Zoologická zahrada v Praze“ s. s. r. o.“ z 5.11.1928. Archiv Zoologické zahrady v Praze

stavby: „teplý“ dům, velká voliéra, malé voliéry, malé výběhy s přístřešky a rybník. A právě administrativní budova, kterou původně Legiobanka slíbila postavit na vlastní náklad a závazek nedodržela, přispěla pravděpodobně ke změně vzájemných vztahů s družstvem. Legiobanka své pozice ochotně přepustila novému partneru, Pražským vzorkovým veletrhům (PVV).

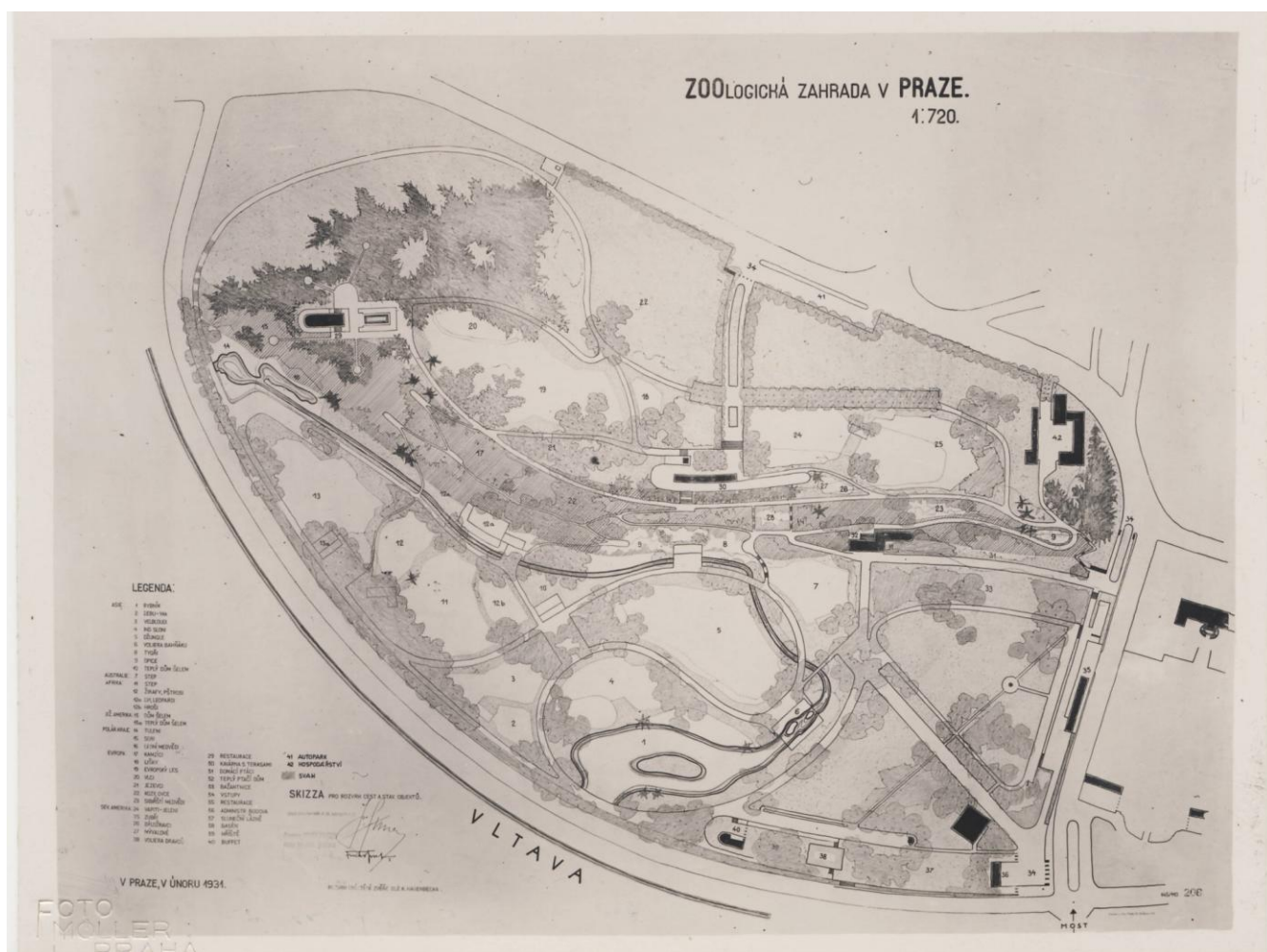
Nový nadějný partner - Pražské vzorkové veletrhy. Hagenbeckův plán a model zoo

Pražské vzorkové veletrhy měly za sebou úspěšnou činnost, významnou pro národní hospodářství. Postavily v Praze první velkou funkcionalistickou budovu Veletržního paláce, kterou ocenil i Le Corbusier. Po tomto úspěchu přivzaly ke svým dalším plánům také výstavbu zimního stadionu na Štvanici a zoologické zahrady. Vzhledem k tak zásadní změně partnera byla svolána na 21.10.1929 mimořádná valná schůze družstva. Na schůzi představitelé PVV slíbili, že finančně zajistí vybudování zoologické zahrady a zasadí se o to, aby byla otevřena co nejdříve. Jako podmínku si kladli odpovídající zastoupení v představenstvu. Vycházeli družstvu všemožně vstříc, jako kancelář mohlo družstvo zdarma používat místnost v budově Veletržního paláce. Najali také kancelářskou sílu, kterou honorovali. Nebylo divu, že všichni vkládali velké naděje do této spolupráce.

Zástupci PVV se rozhodli ovlivnit další vývoj výstavby zoologické zahrady. Přivádějí s sebou jednoho z autorů stavby Veletržního paláce architekta Josefa Fuchse¹⁶. Opouštějí předchozí plány a zadávají arch. Fuchsovi vypracování situačního plánu zoologické zahrady v rozsahu, který počítá i s pozemky, které mají být v nejbližší době zoologické zahradě přiděleny (až k silnici do Podhoří). Zároveň se rozhodli vybudovat zoologickou zahradu podle současných nejnovějších poznatků: vytvořit dojem přirozeného prostředí pro zvířata, neoddělovat zvířata od návštěvníků mříží, ale pouze bezpečnými příkopy, klece ponechat jen tam „kde zvířata jsou tak slabá, že potřebují ochranu před lidmi“. Jménem vedení družstva zahájili jednání a požádali německou firmu Carl Hagenbeck¹⁷, kterou považovali v této oblasti za nejpoživatější, o vypracování generálního plánu a modelu příští pražské zoologické zahrady.

¹⁶ JOSEF FUCHS (1894–1979), architekt. Žák Josipa Plečnika na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Společně s arch. Oldřichem Tylem projektoval budovu Veletržního paláce, postaveného v letech 1925–1928. Je také autorem kavárny a restaurace Zimního stadionu (dnes už neexistujícího) na Štvanici a známých funkcionalistických vil.

¹⁷ Zakladatel firmy Carl Hagenbeck byl obchodník s exotickými zvířaty a zakladatel zoologické zahrady ve Stellingen a cirkusu Hagenbeck. Pokračovateli byli jeho dva synové, Heinrich se věnoval obchodní činnosti a Lorenz byl ředitelem cirkusu a zoologické zahrady ve Stellingen.

Obr. 24 - Plán zoologické zahrady v Praze - Troji arch. Josefa Fuchse z února 1931. Archiv Zoologické zahrady v Praze

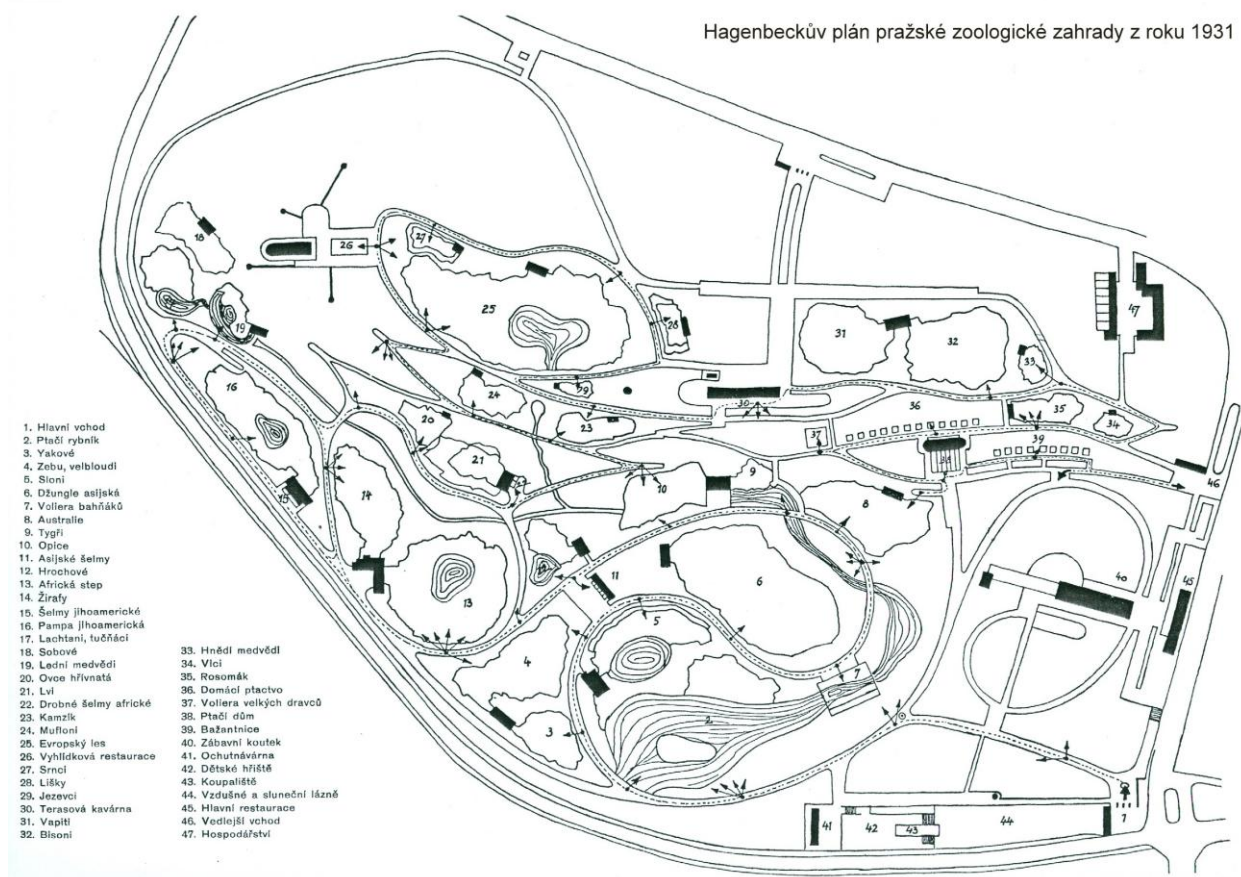
Pražské vzorkové veletrhy zklamaly

V případě Pražských vzorkových veletrhů se ukázala pravdivost přísloví „není všechno zlato, co se třpytí“. Skutečnost byla jiná než očekávání. Zřejmě to byla pouze snaha zapsat se do historie významnými činy. V krátké době lidé z PVV ovládli vedení družstva a ve veřejných vystoupeních znevažovali všechno úsilí svých předchůdců: „...někteří vedoucí dřívější společnosti s profesorem Jandou v čele se po 7 let jen radili, řečnili a psali do novin. Na výsledky se čekali trpělivě dodnes“. Jednali s firmou Carl Hagenbeck často bez vědomí ostatních členů představenstva, a dokonce je neinformovali o konání tiskové konference, svolané do místností klubu PVV, kde novinářům zodpovídal dotazy přítomný Heinrich Hagenbeck. Na této konferenci vystupoval jako hlavní představitel družstva ředitel peněžního ústavu Pražských vzorkových veletrhů.

Na 3. valné schůzi družstva 30.6.1930, kde účastníci vyslechli, že před příchodem PVV pánové předchozího vedení „neudělali ničeho“, došlo k obratu. Vyšlo najevo, že PVV nedovoleným způsobem ovlivnily na této schůzi výsledek voleb do vedení představenstva a pro družstvo nevýhodným způsobem naložily s jeho finančními prostředky. Přítomní, kteří se nechtěli smířit s takovým postupem PVV, podali proti jejich jednání žalobu k pražskému obchodnímu soudu. Po dlouhých průtahách nakonec zástupci PVV pod tlakem okolností koncem roku 1930 odstoupili a skončilo nepříliš důstojné období jejich působení v družstvu zoologické zahrady. Neuspěli ani s výstavbou zimního stadionu na Štvanici, jejich ambiciózní plány v době Světové hospodářské krize neměly finanční krytí.

Spolupráce s Hagenbeckem v nových podmínkách

Po odchodu představitelů PVV vyslovil profesor Janda naději, že „vše půjde dobře kupředu“ a na podzim bude otevřena první část zoo. Do vedení se vrací „zdravé jádro“, posílené novými osobnostmi: v čele představenstva profesor Jiří Janda, ředitel budoucí zoo a další členové v různých funkcích: Rudolf Maximovič¹⁸, dr. František Matouš Malbohan, arch. Jaroslav Benedikt, zástupci zemského výboru dr. Karel Krčma, Václav Ksandr, radní Josef Martinec, Josef Horák, ředitel průmyslového oddělení Živnobanky v. v., dr. Karel Buchtela, ředitel archeologického ústavu, továrník Antonín Kočí, vysokoškolský profesor Karel Kavina, dr. František Mikysa, rada nejvyššího správního soudu v. v., vysokoškolský profesor František Bílek a další. K velké lítosti všech spolupracovníků není členem představenstva Ing. Eduard Schwarzer, který pracoval už od počátku po boku profesora Jandy, stál při něm v těžkých chvílích a zasloužil se velkou měrou o vznik pražské zoologické zahrady. (Ing. Schwarzer zemřel roku 1932.)

Obr. 25 - Hagenbeckův plán zoologické zahrady v Praze – Troji z roku 1931. *Národní politika*. 1931, roč. 49, č. 199, s. 4. 22.7.1931.

„Staronové“ vedení pokračovalo ve spolupráci s firmou Carl Hagenbeck. Události minulého období způsobily, že k uzavření smlouvy v konečném znění došlo až po odborném posouzení koncem roku 1930. Firmu Carl Hagenbeck zastupoval ve všech jednáních Heinrich Hagenbeck. Projekt pražské zoo vypracoval jeho bratr Lorenz Hagenbeck, který navázal na plán arch. Fuchse, např. v uspořádání skupin zvířat, pokud to terén zahrady dovoloval, do geografických celků. Řídil se zásadou vystavovat zvířata v prostředí pro diváka zajímavého, které by zároveň

¹⁸ RUDOLF MAXIMOVIČ (1881–1963), generální konzervátor státní péče ochrany přírody a přírodních památek při Ministerstvu školství a národní osvěty a zakladatel moderního pojetí ochrany přírody v nové Československé republice. Za jeho působení vznikla řada území s různým stupněm ochrany přírody. V roce 1948 byl z politických důvodů penzionován. Už jako soukromá osoba se účastnil přípravy prvního československého zákona ochrany přírody (platného od 1.1.1956). Jeho zásluhou se Československo zapojilo do přípravy mezinárodní organizace ochrany přírody. Byl zastáncem zájmů zoo na ministerstvu školství a v kuratoriu trojských nemovitostí.

navozovalo dojem prostředí, ve kterém zvířata žijí ve volné přírodě. Smlouva zahrnovala vypracování generálního plánu, včetně dokumentace staveb, a modelu zoologické zahrady. Za vyhotovení plánu a modelu byl stanoven honorář 160 000 Kč (21 000 DM). Součástí smlouvy byla také úmluva o podmínkách dodávky zvířat od firmy Carl Hagenbeck.

Spolupráce s firmou pokračovala ještě v roce 1931, ale pro nedostatek financí nemohlo dojít k realizaci výstavby podle Hagenbeckova plánu a spolupráce byla v následujícím roce ukončena. Profesor Janda musel často zdůvodňovat „...že jediná, a pro tuto chvíli neodstranitelná překážka, jest nedostatek prostředků finančních a musili jsme se uskrovniti na nejmenší míru, a proto také z ubikací, navržených plánem a modelem Hagenbeckovým - jehož požadavky jsou již vyrovnány - proveden byl pouze vlčinec a vydřinec“¹⁹. A z pohledu zatvrzelého oponenta Viléma Němce to byl důkaz, že: „Troja ztroskotává.“

Obr. 26 - Stavba „vlčince“. Pohlednice z archivu ing. Františka Malého

Epizoda s cirkusem Kludských

V průběhu roku 1931 muselo družstvo řešit ještě jednu nepříjemnou záležitost. Krachující cirkus Kludský, ve snaze zachránit v době hospodářské krize svoji existenci, zaměřil se na vznikající zoo v Troji. Představitelé cirkusu se neobrátili na vedení družstva přímo, ale prostřednictvím denního tisku. První nepřímou „sensační nabídku“ na koupi zvířat v hodnotě šesti milionů zveřejnili začátkem ledna 1931 a požadovali pravidelné měsíční splátky po 20 000 Kč. Družstvo posoudilo nabídku jako bezpředmětnou vzhledem ke své situaci, zaměření a plánům na výstavbu. Další v pořadí, na koho se Kludští neúspěšně obrátili, byl pražský magistrát, a nakonec stát, kterému chtěli věnovat cirkus v hodnotě 15 milionů Kč darem. Žádali pouze doživotní zaopatření pro rodinu a nabízeli svoji odbornou spolupráci. V době, kdy se situace stávala kritickou, zvolili jinou taktiku, pro kterou opět využili denní tisk. Chtěli získat podporu města pro nápad vystavět zoologickou zahradu nejprve v Krči, posléze v Šárce. Slibovali zakoupit vlastní pozemek, zaopatřit zvířata, uvést podnik do provozu a vybudovat zoo do Všesokolského sletu v roce 1932. Zdůrazňovali, že by dali tímto způsobem také práci řadě nezaměstnaných. Žádali veřejnost o podporu a uváděli, že „toto činí z čistého idealismu a vlastenectví“, a co dokáže Hagenbeck, dokážou naši lidé také. V prosinci 1931 přišla poslední výzva cirkusu darovat zvířata pražské zoo s podmínkou, že se zoologická zahrada postará o jejich rodinu. Po odmítnutí ultimativní nabídky nešetřil bulvární tisk kritikou na adresu zoologické zahrady. Mnoho novinářů ale pochopilo, že pravým důvodem byla bezvýchodná finanční situace cirkusu. Žádná z nabídek Kludských nebyla reálná, byl to jen zoufalý pokus zachránit cirkus. Nakonec cirkus opustil Prahu, a po neúspěšném putování po českých zemích a v cizině, ukončil v roce 1934 činnost.

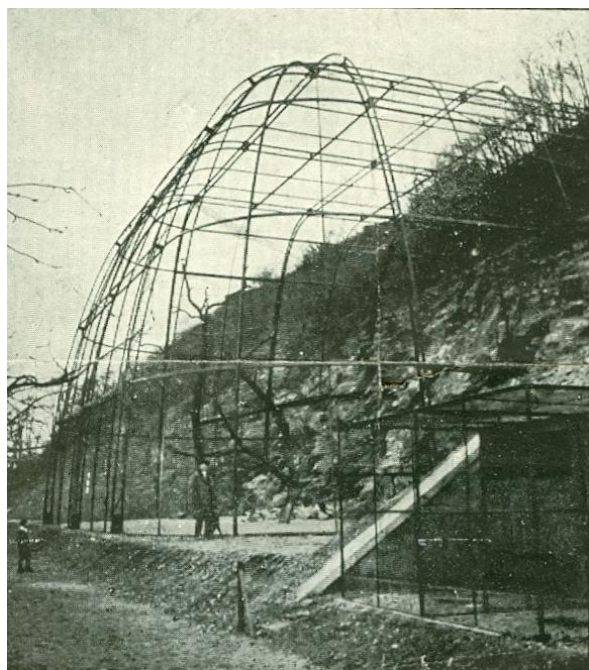

Obr. 27 - Ukázky titulů článků z denního tisku v roce 1931. Dvě nepříjemné události zasáhly do počátku budování pražské zoologické zahrady, působení Pražských vzorkových veletrhů ve vedení družstva a záležitost s cirkusem Kludský.

¹⁹ „Vlčinec“ s „vydřincem“ (někdy nazývaný „bobříneč“, později přestavěný pro lachtany), byl dokončen jako jediná stavba podle Hagenbeckových plánů v srpnu 1932.

První stavby zoologické zahrady

Přípravné práce probíhaly bez ohledu na měnící se plány. Vybudován byl už na prvním osmihektarovém pozemku vodovod, pozemek oplocen a pro nejtěžší práci, základní úpravu skalnatého terénu, se podařilo získat pomoc vojska. Od jarních měsíců 1931 se na stavbě prvních cest a úpravě terénu podíleli nezaměstnaní. Zaslouhou Josefa Martince, člena městského zastupitelstva a zároveň také funkcionáře družstva zoo, městská rada odhlasovala, že nezaměstnaní budou tuto činnost vykonávat v rámci nouzových prací.

Obr. 29 - Foto dostavěné voliéry. *Národní listy, Nedělní příloha*. 1931, roč. 71, č. 334, s. 1. 6.12.1931.

V době otevření zoo stálo na kopci (přibližně v místech dnešní indonéské džungle) pouze tzv. „hospodářství“, kde byla provozní kancelář, místnost pro ošetřovatele, kuchyň pro zvířata a kůlna pro seno a slámu. K němu přiléhaly voliéry pro ptáky, dvě ohrady pro laně a ohrada pro srnce. Zároveň hospodářství sloužilo jako zimoviště choullostivých druhů. Přebývala tu také

Obr. 28 - Úprava prvních cest v pražské zoologické zahradě v Troji na jaře roku 1931. Stavba pražské zoologické zahrady zahájena úpravou pozemků v Troji. *Světlozor*. 1931, roč. 31, s. 559. 4.6.1931.

První trvalou stavbou zoologické zahrady, rozestavěnou ještě před otevřením zoologické zahrady, byla velká voliéra dravých ptáků²⁰, navazující na dvanáct malých voliér. Na lámání skály byli v roce 1929 povoláni vojáci ženijního pluku. V roce 1930 byla už upravena větší část skály. Velká voliéra (25 m x 14 m x 16 m) se začala stavět na jaře roku 1931. Autorství velké voliéry (s vodopádem) a malých voliér je mylně přisuzováno firmě Hagenbeck. Ve skutečnosti jejich stavba začala v době, kdy firma Hagenbeck ještě ani nedodala dokumentaci k jednotlivým stavbám pro prvních 8 ha. Sám Heinrich Hagenbeck při své návštěvě zoo v listopadu 1931 k těmto stavbám profesoru Jandovi blahopřál (byly dokončeny v závěru roku 1931). Autorem byl profesor Jiří Janda, všestranný zoolog a svým původním zaměřením ornitolog. Na stavbu velké voliéry dodala konstrukci a síť firma Wendler, konečnou úpravu skály a ostatní práce prováděla firma arch. Karla Mužíka se sídlem v Praze Dejvicích. Převážná část výloh na její stavbu byla čerpána z padesátitisícového daru prezidenta Masaryka.

Obr. 30 - První stavbou v době otevření trojské zoologické zahrady 28. září 1931 bylo tzv. „hospodářství“. Archiv Zoologické zahrady v Praze

²⁰ Velká voliéra dravých ptáků byla na počest svého autora a prvního ředitele pražské zoologické zahrady přejmenována na Jandovu voliéru. V šedesátých letech bylo na ní vyměněno pletivo. V listopadu 1969 se však voliéra pod nápoem velké vrstvy sněhu zřítíla. Výstavby nové velké voliéry na místě původní se v následujícím roce ujali pracovníci ČKD, závod Slaný a družstvo kovářů v Praze, provozovna Karlštejn. Po půl roce, v dubnu 1971, se do ní její obyvatelé vrátili. Větší nová voliéra je po generální údržbě v provozu dodnes. Malé voliéry nyní ustoupily stavbě Rákosova pavilonu exotických ptáků.

nově získaná zvířata, která nebylo kam umístit. Většina zvířat ale byla vystavována v klecích a ohradách. Budovaly se první cesty podél malých voliér k rozestavěné velké voliře dravců a cesty do horní části směrem k dnešnímu medvědinci. Připravovala se skála pro „vlčinec“ a „vydřinec“. Osmihektarový pozemek zoologické zahrady byl oplocen a do zoo se vcházelo od Trojského zámku dřevěnými vraty.

První zvířata pro zoologickou zahradu

Zdá se, že mnohem snazší bylo získat první zvířata pro budoucí zoologickou zahradu. Dařilo se to díky nezištným dárcům a obětavosti profesora Jandy a jeho paní. Už v roce 1928 se Jandovi přestěhovali do Troje, do míst sousedících se staveništěm zoologické zahrady. V pronajatém dvoupokojovém bytě malé vilky „U Radů“ chovali ve voliérách ptáky, které už léta shromažďovali pro zoo, převážně papoušky, včetně dvou oblíbených amazoňanů Martou a Tuňtou. K nim přibyl ještě párek opic a v srpnu 1931 dva šestiměsíční vlčci. Na zahrádce vilky našla svůj domov první známá zvířata: v ohradě srnec Ríša, (od listopadu 1928), káně bělochvost (dar Heinricha Lumpeho, chycena v Ústí n. L. roku 1928), samice orla skalního Solon (od 27.2.1930, chycena nedaleko Mukačeva), čtyřměsíční lvice Šárka (od 23.3. 1930),

bukač velký (dar Rudolfa Maximoviče). Později k nim přibyl sokol stěhovavý (od Josefa Koukoly ze Slovenského Pravna, od ledna 1931), mladá liška, párek havranů, dvě pestrobarevné kachny z pozůstalosti Emy Destinové. Všechna zvířata ošetřoval se svou paní sám profesor Janda a veterinární ošetření a léky pro zvířata platil z vlastních prostředků. Od roku 1926 byl již v důchodu, aby se mohl cele věnovat práci pro zoologickou zahradu.

Obr. 31 - Před dohotovením prvních ubikací a výběhů byla zvířata vystavována v klecích. *Národní listy, Příloha. 1932, roč. 72, č. 135, s. 3. 15.5.1932.*

Legendární Šárka byla jedním ze dvou lvíčat, narozených ve Vršovicích v cirkuse Rebernigg. Měla být darem prezidentu T. G. Masarykovi k jeho 80. narozeninám, ale nakonec se stala první velkou kočkovitou šelmou budoucí

Obr. 32 - Dobová fotografie domu v Praze - Troji, ve kterém Jandovi v letech 1928-1933 obývali dvoupokojový byt v podkroví do doby, než se přestěhovali do nově postavené administrativní budovy v trojské zoologické zahradě. Archiv ing. Františka Malého

pražské zoologické zahrady. Obývala klec ze železných prutů (2,8 m x 1,6 m x 1,5 m). Klec byla před zimním chladem kryta dvojitou, v zimě vytápěnou, uzavíratelnou dřevěnou boudou. Tato bouda byla také jejím prvním příbytkem na území zoo.

Obraz Šárky od akademického malíře Františka X. Procházky byl koncem roku 1930 vystaven v Rubešově salonu na Národní třídě. Jeho prodejem chtěla zoologická zahrada získat prostředky na koupi partnera pro lvice Šárku. Později se stala Šárka erbovním zvířetem pražské zoo.

Obr. 33 - První zvířata pro budoucí zoologickou zahradu v Troji, která profesor Janda choval na zahradě trojské vily „U Radů“, v kresbě akademického malíře Františka X. Procházky. Co máme pro budoucí zoologickou zahradu. *Pestrý týden*. 1931, roč. 6, č. 1, s. 2. 3.1.1931.

Otevření zoologické zahrady jako „zpřístupnění staveniště“

Veřejnost netrpělivě očekávala otevření zoologické zahrady a s nedůvěrou sledovala vývoj událostí posledních roků. Z těchto důvodů její budovatelé chtěli co nejdříve ukázat výsledky dosavadní práce. Věřili, že „zpřístupněním staveniště“ zoologické zahrady vzbudí zájem a zvýší se počet přispěvatelů na účet vznikající zoo. Pojmenování staveništěm tehdy opravdu odpovídalo stavu, ve kterém se budoucí zoologická zahrada nacházela.

Od jarních měsíců 1931 se na pozemek postupně stěhovala první zvířata. O dalších plánech, a jak je připravena první část zoologické zahrady před svým zpřístupněním, se dozvěděli novináři na schůzce s profesorem Jandou. Na základě těchto informací se v tisku objevily četné články o chystané události v Troji.

Nejvýstižnějším popisem událostí kolem pražské zoologické zahrady v den slavnostního otevření je nepochybně svědectví paní Ludmily Jandové: „Dne 28. září 1931 otevřelo se staveniště Zoologické zahrady širšímu obecnému, aby návštěvníci shlédli i za své neúplnosti příjemný sad, osazený některými blahovonně poskytnutými zvířaty. Byly to skromné začátky. Byl zde zimní domek pro lvičku Šárku, od mládí u nás chovanou, ohrada se srncem Rýšou, prozatímní klece se třemi vlčky, Johnnym, Nácim a Lotkou²¹, klece s liškou Lišou, s divokou kočkou Mícou, s jezevcem Pepíkem a Honzou, vesměs u nás vychovanými, s tchořem Zuzi, ohrady s laněmi Pepinou a Johanou, s ježkem Ňunikem, klece se třemi opicemi Fridolínem, Mimi a Nany. Z ptáků byli zde: orel skalní, orel mořský, káně lesní, káně bělohvost, ostříž, krahujec, jestřáb, poštolka, sovy puštíci, kalousi, sovy pálené, kavč podhorní, čáp bílý, kachny pižmovky, kachny sametky, bažant obojkový, bažant zlatý, kříženec bažanta obojkového a liliputky, sokol stěhovavý, bukač veliký, včelojed, papoušek amazonský Lora.“

Obr. 34 - Profesor Janda se svými svěřenci na zahradě trojské vily, lvice Šárka a srnec Říša. První krok k vybudování pražské zoologické zahrady. *Národní politika*, odpol. vyd. 1931, roč. 49, č. 134, s. 1. 15.5.1931.

Obr. 35 - Obrázek legendární lvice Šárky, první velké kočkovité šelmy v trojské zoologické zahradě. JIRSÍK, J. *Zvířátka pro naši „Zoo“*. *Národní politika*. 1930, roč. 48, č. 349, s. 5. 21.12.1930.

²¹ Známa vlčice Lota dorazila do Prahy z tehdejší Podkarpatské Ukrajiny z Třebošan (dnes Dilove na Ukrajině) v červnu 1931. Měla nevléčitelně poraněnou nohu. Toto zranění jí způsobila železa, do kterých byla chycena.

Na významný den vzpomíná také Josef Král, v letech 1951–1980 pracovník kulturně-výchovného oddělení, který se jako jedenáctiletý chlapec zúčastnil otevření zoologické zahrady: „...skromně a kriticky oznámil (pozn.: prof. Janda) čekajícím Pražanům pouhé zpřístupnění staveniště zoologické zahrady veřejnosti. Stalo se to na sv. Václava roku 1931, tedy dne 28. září...pisatel také jako mnoho dalších dětí patřil mezi Pražany napjatě čekající na vlastní zoologickou zahradu.“

„Staveniště zoologické zahrady“ bylo zpřístupněno už v neděli 27. září, ale slavnostní zahájení proběhlo v pondělí 28. září 1931. V neděli se přišlo podívat na „zárodek zoologické zahrady“ 600 platících osob, druhý den přišlo a tak na slavnostní zahájení přišlo návštěvníků o něco méně. Po oba dny byla zoologická zahrada přístupná od 10 do 18 hod. Vstupné pro dospělé osoby bylo 2 Kč, děti 1 Kč a členové družstva měli vstup zdarma.

Otevření zoologické zahrady proběhlo za velkého zájmu veřejnosti, ale v denním tisku v následujících dnech bychom o tom marně hledali zmínku, noviny byly plné výsledků nedělních obecních voleb. Zájem o nově otevřenou pražskou zoologickou zahradu v dalších měsících ale svědčil o tom, že nebude mít v budoucnu nouzi o svoje návštěvníky.

Ještě dnes, po více než 85 letech, si budovatelé pražské zoologické zahrady v Troji zaslouží velký obdiv za to, s jakým úsilím se jim přes nespočetné překážky podařilo položit její základy, navíc v těžkém období Světové hospodářské krize 30. let minulého století.

LITERATURA

- BRONCOVÁ, D. (Ed.) *Kniha o Praze 8*. Praha: Milpo, 1996. 158 s., il. ISBN 80-901749-8-1.
- FRIČ, A. Cesta do Kodaně. *Živa*. 1871, roč. 19, s. 1-45.
- HERÁŇOVÁ, H. Životopis a bibliografie prof. Jiřího Jandy (1865-1938). *Gazella*. 2013, roč. 40, s. 98-119. ISBN 978-80-85126-26-6.
- HERRMANN, I.. Revers. In: *Na různé adresy. Krátké epistoly nedělního kronikáře*. Praha: Nakladatelství Máje, 1902. 350 s.
- CHAROUS, Č. – STANĚK, V. J. *Ze života zvířat z pražské zoo*. Praha: Nakladatelství J. Hokr, [1938]. 301 s., fot.
- JANDA, Jiří. *Zoologická zahrada: Feuilletony a úvahy*. Soubor článků z let 1921–1924. Praha: [s. n.], 1924. 96 s., 1 příl.
- JANDA, Jiří. *Zoo: O zoologických zahradách a životě v nich*. Praha: Ústřední nakladatelství učitelstva československého, 1927. 175 s., fot.
- JANDA, J. O zřízení zoologické zahrady v Praze. *Příroda*. 1910, roč. 8, č. 6, s. 197-205.
- JIRSÍK, J. *Na svobodě a za mřížemi*. Praha: Nakl. Šolc a Šimáček, 1937. 275 s., obr., fot. na příl.
- JUST, T. a kol. *Trojská kotlina – příroda a památky*. Praha: ZO Českého svazu ochránců přírody „Troja“, 1996. 80 s., obr.
- KAFKA, J. *Pamětní spis o zoologické a aklimatační zahradě v Praze*. Praha: Nákladem Družstva zoologické a aklimatační zahrady, 1899. 64 s., obr.
- KAM SE KDYSI V PRAŽSKÉ TROJI CHODILO NA PIVO. 1. vyd. Sestavil. B. Kudera a F. Malý. Praha: Nadace Quido schwanka, 2015. 62 s., fot. ISBN 978-80-904992-3-2.
- KOPPEL, P. *Pražské ostrovy v proměnách času*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Fakulta humanitních studií UK.
- KRÁL, J. a kol. *Pražská zoo*. 1. vyd. Praha: Pražská informační služba, 1964. 110 s., fot. na příl.
- LEGENDY A MORYTÁTY Z TROJE A PODHOŘÍ 1. 1. vyd. Sestavil B. Kudera a F. Malý. Praha: Nadace Quido Schwanka, 2011. 69 s., fot. ISBN 978-80-904922-0-1.
- LEGENDY A MORYTÁTY Z TROJE A PODHOŘÍ 2. 1. vyd. Sestavil B. Kudera a F. Malý. Praha: Nadace Quido Schwanka, 2013. 71 s., fot. ISBN 978-80-904992-0-1-8.
- MALÝ, F. *Ztracená Troja a Podhoří*. 1. vyd. Praha: Nadace Quido Schwanka, 2016. 124 s., fot. ISBN 978-80904992-4-9.
- NAPŘÍČ PRAŽSKOU TROJOU ULICÍ POD HAVRÁNKOU. Ed. V. Valtr. 1. vyd. Praha, Nadace Quido Schwanka, 2014. 93 s., fot. ISBN 978-80-904992-2-5.
- NAŠE ZOO. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Osvěta, 1952. 343 s., fot., plánky.
- NĚMEC, V. *Naše moderní zoologická zahrada v Praze*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1919. 78 s., fot.
- POLÁK, M. - BRONCOVÁ, D. *Praha 8 známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2014. 215 s., il., mapy. ISBN 978-80-870-40-30-0.
- PRAŽSKÁ ČTVRTĚ TROJA. Ed. Prokop Toman. 1. vyd. Praha: Nadace Quido Schwanka, 2010. 360 s., obr., fot., mapky, plánky. ISBN 978-80-254-7167-8.
- PURKYŇ, C. a kol. *Dvacet pět let ZOO PRAHA. 1931 – 1936*. Praha: Orbis, 1956. 102 s., 68 fot. příl.
- SLAVNÉ STAVBY V PRAZE – TROJI. Ed. Petr Krajčí. 1. vyd. Fobois Books s. r. o., 2014. 245 s., obr., fot. ISBN 978-80-87073-75-9
- VESELOVSKÝ, Z. *Zoo Praha. Umíte se dívat na zvířata?* 1. vyd. Praha: Zoologická zahrada v Praze, 1971. 152 s., obr. fot.
- VÝVOJ ČESKÉ PŘÍRODOVĚDY 1869 – 1929. Praha: Přírodovědecký klub v Praze, [1931]. 189 s., 130 fot. příl.
- WIRTH, Z. *Pražské zahrady*. Praha: Václav Poláček, 1943. 24 s., 64 fot. na příl.

Dalším významným zdrojem informací bylo velké množství novinových článků a článků z odborných a populárně naučných periodik z let 1860–1931. Obrázky, pokud není uveden vlastník dokumentu, byly získány jako kopie z fondu Národní knihovny ČR, případně z její databáze Kramerius, přístupné na internetu.